

груди фізкультурниці спочивали від турбот. Вона сьогодні розпочала з піонерами нову справу: організовують кролятник.

Прихилився тихо й поцілував у плече, що висунулася з-під ковдри. Усміхнулася крізь сон. Пройшовся двічі по кімнаті і знову сів за свій робочий стіл. Сьогодні докінчує нарис до газети про артіль молочарську. Сьогодні ж подає дописа до газети, викриває начальника міліції, що й досі не виявив, хто були привідці самосуду на ярмарку, тимчасом, як уже все село говорить про Ткача й Бідненького.

Гидко писати про самосуд і легко про артіль. Схеми, колонки цифр, поезія фактів. Музика на цифрах. І коли вже закінчив, написав ще ґрунтованого листа до батька у далеку очеретяну Кременчущину. Кличе батька свого: «Годі, тату, рибальчити в Хоролі, приїжджай сюди, у нашу молочну артіль».

На станції заграв гудок раннього поїзда. Вийшов на ганок. У школі темно, сплять. Волосажар пішов на захід. Сьорбнув повними грудьми повітря. Полюбувався, як фехтували в небі прожектори, латнув рукою шрам на голові,—вже зарубцювався. Ех, таки прекрасно жити!

(Київ—Остер).

ОЛЕКСАНДЕР ВЕДМІЦЬКИЙ

УДАРНИКИ ЛАНІВ

Курять шляхи в борні
з розятреним старим,
Що вгрузло у межу
за «власне», за «своє»
І ще чадить, як ізпід листу дим,
І сон осокорів з криниці п'є.
Нове село —
колгоспів і комун —
Пересіда з коня
на трактор і комбайн,
Іде вперед і гонить сотні лун,
Хоч у бурні вогнем сичить глитай.
Нове село всотало бурні соки,
В змаганні йде назустріч стиглим дням,
Коли степи зітруть на сто відсотків
Петлю межі і грань гнилого пня.
В змаганні йдуть герої зернофабрик,
Бо труд для них —
відвага,
слава,
честь.

Зроста в ланах нове ім'я —

Ударник

І днів нових міцну мережу тче.

У грудях їм — киплять нові потоки...

Вони — творці колгоспного життя —

Підносять гасло:

— За чотири роки

Здолати плян, накреслений на п'ять.

Ростуть в ланах колгоспних кадри.

Слова в них — рух,

хоч прості, як жита.

Але звучать у них глибокі надри.

(Вони не будуть лякувать життя!)

До них наш клич,

через горби понурих,

До них наш льот і наша ближча путь.

— Ударники — в літературу!

Хай наші дні в змаганні зацвітуть!

І ось у відповідь стають нові загони,

У м'язи рук вливають творчу міць.

Старе село вмира в борні на гонах,

А даль цвіте

богнями

агро-міст!

В А С И Л Ь М И Н К О

З А Я В А

Уночі накрапав дощик, а вранці блиснуло сонце, повіяв весняний вітерець і можна було виїжджати в поле.

Дядько Микола нашвидку зодягся, сказав жінці не баритися вдома й подався на артільне дворище.

Майже разом із ним прийшов на подвір'я й Петро. Привітались, стали коло сіялки, витягли кисети з тютюном.

Крутить Микола цигарку, а очима на сіялку: повна скринька пшениці й не прикрита. Змокло зерно від дощу до самого споду.

— Хазяїни!..

Вилаявся Микола, сплюнувши.

— Да-а... А ще й комсомолец, сукин син...

Додав непривітно й Петро.

Мова йшла про Сеньку, що працював учора на тій сіялці. — Випряг коні барбос і забув про зерно. Хоч би ж прикрив чим небудь...

— Сказано не своє... Свого б так не покинув. Своє б до хати прибрав...

Затягся Петро міцно, в останнє й притоптав цигарку. Оглянув дбайливим оком подвір'я. Стояли сіялки, плуги, різний господарський реманент. Лежало копичками сіно неприбране на доорозі. Лежав у калюжі біля воза хамут...

— Ех, ну як серце не защемить?..

Узяв був Петро граблі до рук, щоб позгрібати сіно, коли чує—щось загуркотіло в стайні. Повернувшись на грікоті той голову й Микола. Обидва кинулися до стайні. Радісно заїржали коні їм на зустріч, як діти, що дочекались матері з базару. А одна не їржала—всім тулубом лежала долі й билася головою об ясла.

Кинувся Микола розплутувати зашморг на шиї коняці. Смикала шкапина соломі з острішка, заплуталась в повіді й повисла. І не знати, коли б Миколин ніж не перерізав вчасно мотузю, чи ходила б того дня коняка в сіялці.

— Де ж вони подівалися іродові душі?..—лютував Петро-Крізь землю пішли, чи їх родимець забрав!..

А «іродові» душі лежали тут же в кутку на сіні і хропли що було духу. Трохи осторонь коло них лежала недоїдена хлібина, шматок сала й порожня літрівка.

Прочумалися конюхи лише від Петрових стусанів і довго, незрозумілими очима, дивилися на нього.

— Що таке?.. Коняка задавилася... Яка коняка!?

Доки годували коней, а сонце підбилося на снідання. Зап'ягли врешті—Микола ж, доки Петро побіг до комори довідатись чи готові мішки з насінням, ще підготовував своїх гнідих вівсом із запалу. Соцзмагання, вдарництво, а хіба голодними кінями багато наробиш...

А тут прибіг Петро з другою новиною: комора замкнена, а комірнього й духу не чути. Треба бігти шукати.

Побігло аж троє. Лютували всі, ладні були тої хвилі на шмаття роздерти клятого комірнього.

І чи на той час сонна хвороба на всіх напала, а й комірний спав. Обхопив міцно подушку руками й тиснув собі до грудей.

Снилось йому, що він спить з дівчиною, приторгає її й палко цілує. Чи довго б тяглося це раювання, та де не візьмись сусідський пес, схопив його за ногу й цупить з примістки.

Прокинувся врешті, а ногами не перестає дригати й не відірветься від подушки...

— Пішов геть, Серий!.. Пішов, щоб ти йому здох.

Коли ж роздивився, а то його тягне Петро.

— Гуляєш, стерво собаче, до світу, а тепер не добудишся. Давай швидче насіння!..

... А коли вийшли артільники в поле, одноосібники давно вже

сіяли. Спiniaвся котрий із них і, посміхаючись, довго проводжав очима:

— Начухались таки будівники соціалізму... Ну, так хліба нароблять!..

Ішов Микола за сіялкою похмурий і мовчазний. За весь день ні до кого словом не обізвався, наче сердився. Таким увечері й до дому повернувся. Сів важко до столу і так довго сидів нерухомо.

Розпитувалась жінка, що з ним, наче й не чув. Лягла жінка спати, а він сидів і сидів. А врешті наче надумав. Дістав із полиці паперу клопоть, олівець й почав писати:

«До правління артілі».

З А Я В А

От уже рік швидко, як я в артілі, а порядку в ній немає та й немає. Думав, що воно далі покращає, аж воно ще гірше. Непорядків дуже багато...».

На цьому спинився Микола й замислився. Може думав, як краще написати, а може й сумнів якийсь брав. А врешті нахилився й враз дописав.

«Я не ворог артілі, але не хочу в ній бути. Це ж діло добровільне. І прошу повернути мені пай і коняку.

До цього Микола Прус».

Був вечір, пізній, місячний...

Ішов Микола вулицею, похмурий як і допіру й злий. Переліз через перелаз до двору артільного й пішов стежкою.

Ураз спіткнувся об віщось і ледве не впав. Йому під ногами лежала борона й гострими, блискучими, зубками дивилася вгору. Вилаявся притишено Микола й хотів був перевернути борону. Та відразу передумав чогось і махнув рукою:

— Хай!.. Може якийсь чорт наколеться. Знатимуть як хазайнувати...

— А як може корова, чи лоша набіжить—чим скотиняка винна?..

Зупинився Микола, подумав і знову пішов.

— Ну й грець його бери!. Яке мені тепер діло?..

З вікон канцелярії лялося світло. Виходить, що не розійшлася. Виходить, сьогодні він і покінчить з артіллю. До хати відразу не пішов, а став під вікном подивитись.

Хата повнісінька була люду; чогось лементували. Спиною до вікна голова артільний, а напроти—кмірний і двоє конюхів.

— Невже їхню справу розглядають?.. Щось дуже вони похмурі сидять. А так вам барбосам!.

І Миколі чомусь радісніше стало. Треба вас гадів на цундру взяти. Щоб знали як хазайнувати, щоб знали що таке артіль...

Ще в сінях почув Микола гарячковитий голос Петрів. Нишком зайшов до хати й сів коло порога. Петро розмахував руками як млин і кресав блискавиці очима вбік винуватих:

— ... **Що** ви прикидаєтесь святими та божими? А скільки разів я заставав на стайні п'яними? А скільки разів доводилось мені тебе, Василю, шукати по селу? Спить у дівчини під боком а комора замкнена, а робота стоїть...

Петро все змовчував: хіба це його справа?.. Є правління, і хай воно доглядає. А так і багато думають-то правління справа. **Нащо** ворогів наживати?

А тепер Петрові урвався терпець. Він сьогодні згарячу хотів був подати заяву про вихід із артілі, та передумав: подам краще заяву на них. А коли це не допоможе, тоді вже можна з чистою совістю й тікати...

Говорили ще дехто, говорив голова артільський. Й що дужче вслухався Микола в розмови, то більший брав сумнів: а й справді ж тікати з артілі—боягузтво. Треба боротись, треба вперто працювати. А п'яниці що?—П'яницям можна й двері показати...

Після всіх звівся з місця Василь. Був червоний, як варений рак, і нікому в очі не дивився. Він просив прощення. Просив дати йому змогу виправитись на роботі.

Просив прощення й один конюх.

А другий, коли дійшла черга йому говорити, замість проситись, вилаявся брутально, послав усіх до чортової матері й хутко вийшов із канцелярії. На порозі озирнувся й додав:

— Не діждете, щоб я комусь шию підставив... А чорта з два!..

Якусь мить у хаті була тиша. Порухив її голова:

— Ну то як товариші... **Що** будемо вирішати?..

Збори в задумі. Хтойзна як його вирішати... Один пішов і хай—скатертиною дорога! А Василя й Прохора багатьом шкода. Хлопці свої, незаможники й каються. Може й справді виправляться...

— Не буду більше...—мимрив Прохір, бачачи, що збори вагаються.—Я ж не п'яниця, то він винуватий... Принесе було літра й хоч лусни пий. Як же його втерпиш?..

У хаті всі засміялися. Посміхнувся криво й Прохір.

— А що його давно треба було вигнати, то я боявся заявляти. Нахвалявся коли що в'язи мені скрутити... Здоровий бейвал...

Прохір чогось занувся й боязко зиркнув на голову. Збори насторожились. Прохір має щось таємне сказати й боїться. Хтоб підзаохотив:

— Та говори, ми ж люди свої...

— За овес ми пили...—видавив притишено тоді Прохір—
Продавав він у городі мішками. А коні овес рідко й бачили.

Й розчулившись, певне, від своїх признань, конюх почав каятися й у інших гріхах. Знущався той виродок і з коней дуже, бив, ганяв, що з них мило шматтям летіло... Ото булана кобила й здохла від того—напоїв горячою в городі, а сам пішов горілки шукати...

Миколою знову заволоділи сумніви. Тільки зовсім інші як допіру були: чи може й справді втікти, поки не пізно?.. Непроженуть цих, інші так будуть хазяйнувати. Захазяйнують так усю худобу, прогайнують хазяйство, а тоді й розбіжаться. З чим він тоді з артілью піде? З голими руками... Е ні, краще зараз заяву віддати й кришка!..

Микола так задумався, що не чув, як на його гукали. Звів тільки тоді голову, як хтось смикнув його за рукав. На нього звернені були очі всіх, всі чомусь посміхалися.

— Про що так замислилися Миколо Панасовичу?..—Запитав голова—Яка ваша думка в цій справі?

Що було відповідати Миколі? Він завжди мовчав на зборах. А всі знали його, як чесного середнячка і тепер домагалися його думки.

Ну що ж їм сказати?.. Подати хіба заяву, що муляла чомусь у кешені, попроситися й піти собі? Та чи ж добре так буде?..

Через якихось п'яниць кидати артіль, якою він болів, у яку скільки вклав своєї праці...

Всеж таки артіль виросла, за рік її не впізнати. Непорядки непорядками, а в артіль так легше працювати й обробіток кращий й урожай. А попрацюй артіль кілька років, а дай артіль ще кілька тракторів, машини... Та це ж буде таке господарство, що йому й не снилося...

— Яка моя думка?..—Перепитав по павзі Микола—А робіть, товариші, як краще. Вам видніше...

— Ні, Миколо Панасовичу, так не можна...—вів своєї голова.—Ми хочемо щоб усі сказали свою думку, усе сьогодні висловили. Щоб завтра не шукалися по закутках, а робили. Щоб завтра ще до сонця виїхати в поле, щоб коні були нагодовані й грали в сіялках, а не тягли ніг як каліки. Щоб завтра, Миколо Панасовичу, робота в нас аж горіла в руках, щоб вороги наші на кутні завтра засміялися... Ясно вам, дядьку Панасе?

— Ясно...

Відповів Микола і чомусь зідхнув...

... А як повертався Микола додому знову наткнувся на борону до гори зубками. Спинився, повільно нагнувся й перевернув.

Також повільно дійшов до перелазу, сів, і, витягши з кишені заяву, порвав на дрібні шматочки...

Харків,

Жовтень 13 р.

ВАСИЛЬ МУРИНЕЦЬ

ПАВУКИ

Драма на 5 дій

Закінчення)

ДІЯ 3.

Кравченкова кімната в студентському гуртожиткові. Василь живе тут з Оксаною. У них є хлоп'я 1½ роки. Кімната світла, чиста, чепурна. Просто в задній стіні розчинені двері на балкон, видно віти білої акації. Праворуч біля стіни ліжко, ліворуч—стіл, позад кону в лівому кутку стіл з примусом, в правому кутку—дитяче ліжко, де спить хлоп'я. На стінах портрети революційних діячів, де-не-де квіти понавішувані, на столі багато книжок, паперів, тут же бюстик Леніна та Шевченка та письмові приладдя. Василь сидить біля столу щось пише. Він зблідлий, схудлий, увесь час нервується, розкуйовдуючи волосся, інколи підходить до вікна, задумливо дивиться в сад, відкідля діходять звуки піяніна, Оксана стоїть біля примуса, готуючи дитині страву. Примус гуде.

ОКСАНА—Чого ти нервуєшся, Василю?

ВАСИЛЬ—Нічого (по павзі) Ах, ця весна... зараз би слухав сидів музику без кінця.

ОКСАНА—Чому ж не підеш до клубу. Адже ж там щодня і музика, і спів, іграшки різні. Щось тебе там не видно, кажуть товариші. Хай уже я з дитиною з власної охоти... А ти, Василю, де вечорами пропадаєш? Клуб ще недавно було наше найулюбленіше місце, а тепер...

ВАСИЛЬ—(злісно) Ах, облич... прошу... клуб, клуб...

(Оксана замовкла, Василь сів біля столу. Зненацька Василь схоплюється, стукає по столу).

ВАСИЛЬ—Припини оце примусні симфонії, цей чортячий концерт.

(Заплакала дитина. Оксана підійшла до дитини).

ОКСАНА—Ох ти ж, моє жовтенятко любе... ох ти ж, сосунок мій хороший... (дитина кричить).

ВАСИЛЬ—Душу вимотує цей зойк.

ОКСАНА—Візьми дитину, винеси до садочка. От воно і замовкне. Мушу ж я приготувати йому їсти. А потім взагалі, чи не можна тоном нижче?

ВАСИЛЬ—(нервово) Тоном нижче? Що ж я вимагаю чогось надзвичайного?

ОКСАНА—Так, за наших обставин—надзвичайного. Що ж гадаєш, що я лише винна, що в нас є дитина. Василю, сором який... Ти згадай усе. А до всього, скільки я втратила за цей рік... мої лекції, семінари... Я більше терплю, Василю, і не нарікаю... все надолужу.

ВАСИЛЬ—Винна, звичайно, винна...

ОКСАНА—Даремні нарікання. На аборт я не пішла? Ти ж медик, Василю, а верзеш такі дурниці. Аборт-каліцтво, мені ж сила, здоров'я потрібні для праці... Ех, ти—лікар...

ВАСИЛЬ—Замовч, будь ласка, твою філософію слухати...

ОКСАНА—Щось ви дуже почали носитися з своєю персоною, т. Кравченку. І ти ж з тієї глини, що і я.

ВАСИЛЬ—Не смієш ти... ти... селянська обмеженість... баба...

ОКСАНА—(скипівши) Що? Що ти сказав? Як ти смів? (вхопивши його за сорочку, торсає. Василь злякано дивиться на її збідле обличчя Оксана відразу змінившись). Василю... навіщо це все?.. життя таке прекрасне... А ми самі отруємомо його... Я не можу так жити... Василю, треба негайно ліквідувати всі непорозуміння... Василику...

ВАСИЛЬ—(як закам'янілий) Облиши... противно...

ОКСАНА—(обурливо) Противно?.. Ага тямлю... Ти зрадив кляб на міщанську обстановку, ти міняєш жінку, чесну робітницю, на оту кукаву з нафарбованими губами, на оте стерво м'якотіле. Людмила мізки запаморочила... отой боксик миршавий...

ВАСИЛЬ—Замовч. Не смій про неї ні слова... (одійшов до вікна, Оксана сіла на ліжку, обхопивши голову руками).

Я В А І.

Макс і Маруся. (бадьорі, радісні, принесли багато польових квіток).

МАРУСЯ—Оксано, квітів тобі принесли. На radoщах їздила з Максом по квіти за місто. Ми сьогодні останні зачоти поклали.

МАКС—Я її кинчу до Загсу... Так куди, і не підходить.

МАРУСЯ—Ось подивись, бачиш Загс? Бачиш стоїть он, як сич... А ти Загс. Катись, Максє, з своїм Загсом, не волинь... Оксано, що це значить?.. Знову...

МАКС—Марусє, Загс тут аж ніяк не винний. Вони самі не зуміли...

МАРУСЯ—А що, може абортик? Ох ти ж, моє Максимчатко. А оце, Максимчатку, ти бачив (показує йому дулю).

МАКС—Не в тім річ. Дитину до притулку, примуса к злидню. Що у нас немає ідалень, що у нас немає клябу? Хто, як не ми мусимо давати приклад, застосовуючи в життя новий побут. А вони сидять тут. Чому це?

МАРУСЯ—Оксано, чого ти дивишся йому в зуби? Кинь його к злидню. Щастя якого. Не волинь. Плаюнь межи очі та й край. (до Василя) Ти, бузотвор, чого ж ти сидиш тут, коли тобі тут не затишно? Затишок уже знайшов десь у міщанському гніздечку? Геть до всіх чортів звідси, дай спокої їй. Подумаєш, який геній... гадюка...

ВАСИЛЬ—З тобою не говорять... Хто просив. Он двері.

МАКС—Василю, Василю, куди котишся?

Я В А 2.

Хлор веселий зі співом: «Мы рождены, чтоб сказку сделать былью».

МАРУСЯ—Хлорику, ура. Ми поклали сьогодні зачоти.

ХЛОР—Ура. Ех Мы рождены, чтоб сказку сделать былью».

МАРУСЯ—Що ти все піонерських пісень співаєш? Скажи, коли ти вже виростеш з піонерського віку?

ХЛОР—Не хочу виростати. Я вічно юний... Я хочу завжди бути з піонерським серцем. А життя, а життя, як окіян. Життя, Марусє, яке прекрасне, кипить, буяє ростом... Ех «Мы рождены, чтоб сказку сделать былью» (стає перед Василем). А Зевс Олімпійський сьогодні щось гнівається.

МАРУСЯ—Так, Хлоре, далі не можна. Чому потураєте йому? Де її лек-

ції, семінари? Що вона розкисла? Не можуть самі виходу знайти, треба допомогти... Став на бюро.

ВАСИЛЬ—Чим залякали? Може до нарсуду вдаритесь... А може показовий суд влаштуєте... Нікчеми.

ХЛОР—Ех, Васю, нічемою став ти, а не ми... Підбрехачем став у націоналістичних професорів.

ОКСАНА—Хлоре, чуєте, дурниці ви всі кажете... винна я... і нічого вам до нього в'язнути... Оця звіряча любов до дитини. Хлоре, ти казав, що в притулку для дитини є місце.

ХЛОР—Є. Несімо хоч зараз. Мені вже обридло питати там. Усі там сміються, кажуть—чи часом не Хлорової фабрикації дитина, що так побивається?

МАРУСЯ—Несімо.

ОКСАНА—Геть к чорту усі ці дріб'язки, вони бо роблять із нас обмежених бабів (кидає в куток примуса, каструлі). Марусе, сьогодні ж переходь сюди до мене... сьогодні ж до клубу... за лекції...

МАРУСЯ—А вас великорозумних прохаємо сьогодні ж звідси прибратися, бо інакше поза всякими законами вивантажимо.

ХЛОР—Максе, ця Оксана, так просто геній... За одну хвилину вона кермо повернула... Сьогодні, вожато, до клубу. Ну, сімйові справи розв'язані, теперки, Василю, ми з тобою поговоримо. Максе, сюди йди ближче.

ВАСИЛЬ—Ну? (Василь почав поводитися з товаришами чванливо)

ХЛОР—От тобі й ну. Чого не вмістив ти в газеті матеріали про Клаву Гутянську?

ВАСИЛЬ—Клава Гутянська? (дивиться в блокнот) Матеріали я подав до друкарні.

МАКС—Коли подав до друкарні, то чому ж у газеті немає... Василю, ти газету продивлявся?

МАРУСЯ—Йому теперки ніколи, серцеві справи...

ХЛОР—Знюхався з бабою...

ВАСИЛЬ—Хто знюхався? факти... (згорда брутально).

ХЛОР—Будуть і факти. Я вже викликав і ту Клаву Гутянську. Ви її знаєте, це студентка одного зі мною курса, ви її бачили у професора Первака, пригадуєте?

МАРУСЯ—А-а...пам'ятаю... От воно що...

ХЛОР—Ну ясно що. Дамо провідну тій Клаві з Вишні. Готуй, Василю редакцію здавати. Прийму я покищо.

ВАСИЛЬ—Будь ласка, за годину можете зайти все забрати.

ОКСАНА—Який жах! Василю, невже це правда?

ХЛОР—Ти, вожато, проняньчила багато чого цікавого.

МАРУСЯ—Ну, рушаймо, чи що. Жовтенько ти моє, панай собі до жовтеньток, а ми з мамою будемо вчиться...

ХЛОР—Рушили? Максе, заїдемо до інституту. (Пішли. Хлор співає «Мы рождены, чтоб сказку сделать былью». Оксана залишилась. Василь стоїть дивиться в сад. Оксана підійшла до нього. Вечірнє сонце обарвило їх сльвом).

ОКСАНА—Василю, я не вірю чуткам. Я не можу припустити, щоб ти зрадником став. Ну хай там захоплення, але зрада.

ВАСИЛЬ—Ах, я нудьгую в товпі. Зневір я якесь...

ОКСАНА—Василю, Василю, яке безглуздя ти верзеш. Втомився—до лікаря. Щиро раджу відпочинь, та кинь ходити до професора Первака. Послухай мене. Прощай (іде). Далі так жити не можу...

ВАСИЛЬ—(кинувся до неї) Оксано... ох, ні-ні... іди... іди... (Оксана вийшла. Василь нервово ходить по кімнаті, далі, діставши, з кешені фотографічну картку, дивиться на неї з захопленням).

Леонід зодягнений під робфаківця. Увійшов він тихо, не стукавши. Стоїть дивиться на Василя.

ЛЕОНІД—Здоров, друже. Чи не етюдик намалював? Покажи.

ВАСИЛЬ—Ні-ні... це фотографічна картка.

ЛЕОНІД—Людмила?

ВАСИЛЬ—Так.

ЛЕОНІД—Да. Скажу відверто, що вона таки в тебе закохана, бо тільки й чуєш, що за Кравченка розмови.

ВАСИЛЬ—Ну-ну, знаєш, Леоніде, сьогодні якийсь надзвичайний день. Такий прекрасний настрій.

ЛЕОНІД—Але ж ти одружений.

ВАСИЛЬ—Кінець всьому... з сьогодні я вільний... ніщо не буде затримувати мого розвитку. Однині я їду на кручу життя.

ЛЕОНІД—Правильно, Кравченку. Знаєш філософ Ніцше так він про це сказав, що геній то є надлюдина, яка вказує шляхи іншим. а ти, Кравченку, без сумніву геній. Я заздрю тобі. Та взагалі всі заздять тобі. Спитай, хто мене знає, ніхто, а ти...

ВАСИЛЬ—Леоніде, ти мусиш допомогти мені відшукати кімнату, я мушу сьогодні вийти звідси.

ЛЕОНІД—Ну, що за вопрос. Звичайно допоможу. Для геніяльних людей, ми завжди до послуг. Більше—сьогодні можеш переїхати на Громадянську ч. 10.

ВАСИЛЬ—Як до Людмили?

ЛЕОНІД—Ну, що за вопрос. Свою кімнату уступаю тобі. Я якраз на деякий час відїжджу.

ВАСИЛЬ—Леоніде, я не знаю як і дякувати тобі *(тисне йому руки)*.

ЛЕОНІД—Ну, що за вопрос.

ВАСИЛЬ—Ні, ти знаєш, Леоніде, сьогодні якийсь надзвичайний день.

ЛЕОНІД—Я власне зайшов до тебе, щоб передати тобі записочку від Людмили *(дає записку Василь зраділо хвтає записочку і читає її)*.

ВАСИЛЬ—Сьогодні з Людмилою ми маємо йти до театру. Приїхав Московський Художній театр, прохає дістати квитки. Ех, загуляємо. Життя дано, Леоніде, не для страждання. А в тім... а в тім біда, грошенят катма. *(застистів)*.

ЛЕОНІД—Тай то сказати, що їдучи на нову квартиру, грошеняток таки треба.

ВАСИЛЬ—Біда. Але де ж позичити...

ЛЕОНІД—Власне кажучи, Кравченку, я можу дати тобі авансик карбованців з п'ятсот.

ВАСИЛЬ—П'ятсот карбованців... Ха-ха-ха... Я не знав, що ти Леоніде, умієш так зле глумитися.

ЛЕОНІД—Дурниці, я по товариському пропоную. Скажу відверто, що ти мені надзвичайно подобаєшся. А до всього я так добре розумію твій теперішній стан, твої сумніви і хитання... Я, Кравченку, не контрреволюціонер якийсь, але навіщо нам куца українізація, оці переклади. Що ж ми українці не маємо нічого свого оригінального. *(Дивиться на годинника)*. У мушу йти. *(Дистає гроші)*. Візьми гроші, Кравченку. Колись віддаси. Без вагань. Поспішаю, бо Людочка напевне вже гнівається, сидючи там у садочку.

ВАСИЛЬ—Як... Людмила тутки... чому ж ти не закликав її сюди?

ЛЕОНІД—Соромиться дівчина. Ти знаєш все таки одружений. А жінка а тебе така, що і коси може люди поодривати.

ВАСИЛЬ—*(Біжить до вікна)*. Людмило Михайлівно... Людмило... Зайдть... я один... ідть *(кинувся одягатися. Стук в двері, Василь біжить до дверей)*.

Людмила в українському одязі, на грудях велика троянда.

ВАСИЛЬ. (радо). І як вам не сором, чому ви не зайшли з братом... сідайте.

ЛЮДМИЛА. Так... Не хотіла.

ЛЕОНІД. Я дуже поспішаю. Сьогодні у вечері від'їзду. Бажаю вам успіху. (Жме руку, дає гроші).

ВАСИЛЬ. Леоніде, залишся. Я дуже тобі вдячний. Незабаром я тобі цей борг поверну.

ЛЕОНІД. Ти Людо, не бойся сама тут залишатися?

ЛЮДМИЛА. Ого-го-го... Хай спробує мене зачепити.

ЛЕОНІД. Інформую... Кравченко сьогодні переїздить жити до нас, в мою кімнату.

ЛЮДМИЛА. Як?

ЛЕОНІД. Докладніше він про це розповість тобі сам. На все добре. (Вийшов).

ЛЮДМИЛА. Що у вас за розгاردіяш? Де ж дружина ваша... синок?

ВАСИЛЬ. Нікого і нічого вже немає в мене... лишився сам-самісінький. кий.

ЛЮДМИЛА. Бідна доросла дитинко... ідіть сюди (Василь біжить до неї, вона пестить його) Бідний мій хлопчику... самітне дитя...

ВАСИЛЬ. (ухопивши її за руку) Людочко, з вами я ніколи не почуваю себе самітним. Я став самітний, щоб бути біля вас, Людочко. (Чути як десь в сусідній кімнаті заграє на піаніні). Я не спитав вас про це Людочко, але... без вас я загину... я більше не можу мовчати, я кохаю вас, Людмילו, кохаю всією істотою своєю... ви для мене сонце, Людонько... чарівна моя музо... (цілує в руку).

ЛЮДМИЛА. Товаришу Кравченко. Ви чарівний зараз, але ж божевільний... скрізь все повідчиняно...

ВАСИЛЬ. Ах, Людонько. Що мені все і всі...

ЛЮДМИЛА. Дитинко моя хороша... спокій... спокій... чуєте, Кравченку... ви хороший, Кравченку. Ух, хороший мій (швидко цілує його й тікає до дверей. Від дверей кокетуючи). Але який я тобі сюрприз маю зробити. (Дістає журнал). Бачиш, закордонний журнал... Тут вміщено твій твір... Прекрасна річ. За неї я вас поділюю. Дитинко, йдіть сюди. (Кравченко підходить. Людмила голубить його). Тут вміщено ваші «Троянди».

ВАСИЛЬ. (Бере журнал). «Рідна Україна»... З Праги... але ж це націонал-шовіністичний журнал... як це сталося?.. що за халепа? (нервуючись ходить по кімнаті).

ЛЮДМИЛА. Як? Василику ти забув, як це сталося?.. А ну лишень, пригадай. Пам'ятаєш той вечір, коли ти дав слово написати свої «Троянди», Ах, я така рада, що під впливом моїм ти написав цю чудесну річ. (Біжить до Кравченка). Чудово... Але що за сум Василику? Каяття чи що?.. Я послала цю річ до своєї подруги за кордон, однаково б її тут заборонили друкувати. Маєш дістати гонорару п'ятсот карбованців. Чому ж мовчиш. Мало... Сумувати тепер, коли я прийшла до тебе повна кохання, принесла тобі стільки хороших новин. Я ужо. Так неввічливо товариш Кравченку?

ВАСИЛЬ. Людонько...

ВАСИЛЬ. Так... Так... (Вкладає свої речі в валізу). Швидко тікати звідси.

ЛЮДМИЛА. Але ти видимо забув, що тобі треба дістати квитки на Московський Художній, а до того і костюм у тебе...

ВАСИЛЬ. Ах, так... Правда, я зараз лечу яа квитками.

ЛЮДМИЛА. Ну, Василику, до побачення. Я мушу допомогти Леонідові зібратися в путь.

ВАСИЛЬ. Людонько, ми разом підемо.

ЛЮДМИЛА. Е, ні—ні. Гаять часу не треба. Чекаю тебе к с.омій го-

дині з квитками. До побачення. Ах, мало не забула, маю до тебе ще одну серйозну справу. Треба Клаві допомогти. Там в інституті той Хлор, щось почав смикати її. Клава до тебе зайде. Порадь її.

ВАСИЛЬ. Гаразд. Я все зроблю, щоб їй допомогти.

ЛЮДМИЛА. Прощайай.

ВАСИЛЬ. Людочко, лишись... поглянь, яка хмара насуває. Буде дощ. Пережди у мене... Не пущу тебе, Людочко.

ЛЮДМИЛА. Божевільний Кравченку... Пусті. *(Загрімів гім)*. Громи й дощі червневі хіба страшні... О ні, ні... Вони чарівні, як і ти. *(Вибігла)*.

ВАСИЛЬ. Швидче... Швидче звідділя... Де ж її записочка... Ах ось вона *(дістає з кишені)*. Славна доросла дитинко ви моя... *(повторює)*. Ах, славна доросла дитинко... Йти... Тікати... Хутчий *(біжить в кімнати, але при дверях настиг його гуркіт грому. Василь дрігнувшись спинився. Чути як полив великий дощ. Василь кілька часу стоїть біля вікна, задумливо, журливо дивлячись, в далечинь, далі ухопився за голову, важко відхнувши, сів біля столу, довго дивиться в журнал)*. Ху-у... як важко стало.. смокче щось під серцем... як це сталося?.. як це могло статися? *(бігає по кімнаті розкуйовджуючи волосся, гроза стихає)*. Як хмарою повита свідомість. Мозок оливою налитий... заплутався... пропав. Хто ж винен? Хіба лише я?.. Якось безодня попереду. *(Кидає журнал на стіл, розпачливо)*. Ех степи мої, лани широкі, із'їджені з шаблюкою в руках. Ех вітри буйні, що думки гарячі навівали. Та деж цю силу я подів?.. Звідки оце безсілля... як зв'язаний... як зачарований жожу ось рік *(схилив голову на стола, з боєм)* Мамо, мамо, рятує свого сина... навіщо казками у місячні ночі вкладали ви в мене душу романтика... Навіщо?.. *(довго сидить так у розпачу. Гроза ущухла. Повз дверей хтось ідучи голосно заспівав. Василь очунявшись зрігнувся. Читає записку Людмиліну)*. Славно доросла дитиночко... сьогодні... *(хапаючись біжить)* іти... тепер вернуться я не зможу. *(побіг, але виходячи випав йому з кишені журнал з запискою)*.

Я В А 5.

Хлор, Ковальчук, Петро, Макс, Оксана й Маруся.

КОВАЛЬЧУК. А-ах ідять вас мухи з комарями, думаєте від нас сховалися?

ХЛОР. Оце наш притулок... притуляйтеся будь ласка.

ОКСАНА. Вибачайте, дорогі гості, у нас тут розгардіяш невеличкий.

МАКС. В процесі хатньої революції виникли.

КОВАЛЬЧУК. Добралися таки до вас... що ж це ви голосували, голосували.. почали справу та з півдороги навікача, ідять вас мухи з комарями.

ХЛОР. Без комарів у нас... Ви, Григоріє Івановичу, п'ятичленствующий, не кричіть...

ПЕТРО. Е-ні, тепер Григорій Іванович іще в двох членствах...

КОВАЛЬЧУК. Да-а... ідять вас мухи... чхури ви... от воно що...

ХЛОР. Ми не поховалися, ідять вас бджоли без комарів.

МАКС. Через місяць приїдемо на ціліснє літо та й з гостинцем.

МАРУСЯ. Просто таки відемо в село на тракторі.

МАКС. Тільки, Петре, щоб колектив почали організовувати, бо інакше не бачити вам.

ХЛОР. Цього трактора, як свого носа...

КОВАЛЬ. Ви, ідять вас мухи з комарями, однієї справи не скінчили, а вже хапаетесь за другу.. уже колектив їм давай... а електричество де, горобці ви з заїдами... а кімісю хто галасував га?

ОКСАНА. Адже ж справа просувається...

ПЕТРО. Як на черепасі їдемо...

ХЛОР. Що це ви паніку знімаєте справді... все к своєму строку буде... А трактора не хочете, виходить?

МАРУСЯ. Вони чекатимуть доки одне скінчать.

КОВАЛЬЧУК. Я тебе, вража дочко... чи у розум який увійшла... Да-вайте й трактора, їдять вас мухи з комарями... буде й колектив...

ПЕТРО. А де ж це Василь?

ХЛОР. Василь? тее-то як його, Максе, куди пак він подався? Ах да, на Європу подався.

ПЕТРО. Командировка чи що?

ХЛОР. Так, командировка... простісінько на гору Олімп... це у Греції (підійшовши до столу, підняв з підлоги загублений Василем журнал і записку. Мовчки читає ставши осторонь).

КОВАЛЬЧ. Ах їдять його... от би поїхати і собі з старою...

ХЛОР. Не совітує. Григоріє Йвановичу!

МАКС. Ну то зайдемо до ідальні... перекусимо. Та треба ж вам показати і наш будинок держпромисловости, а увечері всі гуртом до нашого студклубу. Ну, згода?

ХЛОР. Правильно... рушайте. Я ж лишусь тут переводити підготовну кампанію до вашої зустрічі... Згода?

МАКС. Ходіте... буду за поводитаря...

КОВАЛЬЧ. Ведіть уже, ведіть, їдять вас мухи (пішли всі).

ХЛОР. Оксаню, лишись на хвилиночку (Оксана лишилась у кімнаті).

ХЛОР. Ти сумлівалася... так от читай (подає їй журнал. Оксане читає).

ОКСАНА. Очам не вірю... все кругом іде... що ж це таке? В буржуйському журналі Василів твір...

ХЛОР. Із Людмилою тією. Це ж розумієш для підсилення емоцій... теж метода... Півтори роки професор—павучок впливав йому на інтелект... техніки мови вчив... ха-ха-ха... книжечками усякими, розмовами поспочаю. А теперки по емоціях. Дайош кохання за для фіксування здобутих наслідків... О-о... це Оксаню, мудрі павучки... З ними треба уміючи боротися...

ОКСАНА. Ох, Хлоре, Хлоре. Як мені важко... стільки муки зараз...

ХЛОР. Вожато... плюнь на всю оцю волинку... повір мені він сам повернеться до вас... (Чути стукають у двері).

ХЛОР. Цс-с... А-а... це напевне ота Клава. Ну, вожато, тепер тобі вийти не можна... сховайся. Ух, зараз я з нею поговорю. Може щось про організацію цю бовкне. Іди сюди на балконе. (Оксана виходить, лишивши двері непричиненими). Тільки витривалість вожато, бо інакше «Катись на льогком катері» (знову стукають у двері. Хлор поспішає відчинити).

ЯВА 6.

Клава.

КЛАВА. О-ох, товариш Хлор... Скажіть, а товариша Кравченка можна бачити?

ХЛОР. Ви з приводу того матеріялу.

КЛАВА. (Зраділо) А-ах. Вам казав щось тов. Кравченко?

ХЛОР. Так, казав; казав, що ви украли у нього з портфеля той матеріял. І Леонід сюди заходив теж каявся. Ми, мовляв, разом з Клавою витягли. Простіть нам грішним. О-о.

КЛАВА. (скрикнула) О-ні-ні... не може цього бути, щоб вам так сказало.

ХЛОР. Ну, так я це говорю... я...

КЛАВА. Ах, ви. То ви ж не впіймали мене?

ХЛОР. Не впіймали. Та я як би впіймав, так ти б уже отут не сиділа... Ти вкрала матеріяли і вилетити з інституту. І не прикидайся тут казанською сиротою... ти...

КЛАВА. (удав що зомліла) Ох... ох... ох...

ХЛОР. Не прикидайся... чуєш (хапає відро з водою, бризкає на неї).

КЛАВА. (відразу схопилась, починає плакати) тов. Хлор, тов. Хлор...

пощадить... прошу вас... візьміть що хочете... візьміть мене всю... тов. Хлор, припиніть справу.

ХЛОР. (сміючись) ого-го-го. З цього нічого не вийде... Не хочеш мати зі мною справи, то дай відповідь.

КЛАВА. (підбівши до дверей, замикає їх, підбігає до Хлора) Хлорику... милий... Хлорику. Ну за віщо стільки ненавидиш. Я не можу... Я скажу правду... Коли б не ти, я б не брала тих матеріалів... Мені обрид цей інститут. Хай би мене викинули... Лише з-за тебе я сиджу там... Кохаю тебе, Хлорику, вже чотири роки, як ми йдемо разом з курсу на курс... Я збожеволю... (повисла на шиї Хлорові. Хлор випручується й з огидою відштовхує так, що Клава полетіла аж до стінки).

ХЛОР. Пху, сволоч...

КЛАВА. (скаженіло кричить) А-а-а... ось як... гвалтувати чесних студенток (б'є кулаком у шибку, хоча вікно й не зачинено, шибка забряжчала). Рятуйте....

ХЛОР. (трохи спантеличений, а далі ухопив відро з водою й вилив на неї).

ЯВА 7.

(Оксана вискочила й засвітила електрику).

ОКСАНА. Чого галасуєш, нечисть?.. ось подивись, я отут сиділа і все бачила і чула... я свідок...

КЛАВА. (біжить заглянула на балкон) У-у... робфаківка проклята... ненавиджу вас... (одімнула двері й прожогом вибігла поправляючи волосся й кохточку).

(Хлор упав на ліжку й голосно сміється).

ОКСАНА. Отака ловись... га... (і собі сміється).

ЯВА 8.

До кімнати вбігають студенти.

СТУДЕНТ I. Що сталося. Хлоре?

СТУДЕНТ II. Що тут таке?.. відьма від вас вискочила...

ХЛОР. (все ще сміючись). Біжить до редакції. «Вечірнє Радіо» і заявить так: в ДПС № 1 в кімнаті № 101 студентка Клавдія Гутянська намагалася згвалтувати студента Хлора. Ха-ха-ха... Але дякуючи енергійним заходам відра води, гвалтівниця зникла. Студент Хлор лишився в безпечному стані... Ха-ха-ха... Да-а-а, і додайте: подробиці завтра (студенти теж сміються).

СТУДЕНТ. Невже? От ситуація... І ти ото устояв?

ХЛОР. Кажу тобі біжи... заробивш, катая... (Студенти голосно сміючись пішли).

ХЛОР. Пху, щоб ти була скисла... Отак, вожато, буває в житті всього...

ЯВА 9.

Коваль, Петро, Макс і Маруся.

КОВАЛЬ. Да-а... Оце так зданіє, ідять його мухи з пів нашої Мали-мівки вмістилося б.

ПЕТРО. І скрізь сяє електрика... Я та кне можу тепер спокійно бачити десь електрику аж доки не вздрю в своєму селі.

МАКС. Точні дані... лише за рік... один рік.

ХЛОР. Ви розумієте лише рік...

ОКСАНА. Марусино, давай швиденько приготуємо чай... (Розводять примуса, готуючи чай).

ХЛОР. А от ви скажіть, як у вас там з будинком театру.

ПЕТРО. Чого ж це ми, а ви де подівалися?..

КОВАЛЬ. За це літо скінчимо.. Але до будинку багато ще чого треба.

КОВАЛЬ. І ч Круль який. Ідять його мухи.

ПЕТРО. За це літо скінчимо... Але до будинку багато ще чого треба.

І прошей для обладнання і людей.

ОКСАНА. За людей не турбуйтеся... всі як один за рік вигрузимось в Малинівці... кінчаємо за рік науки... і дайш село...

МАРУСЯ. Всі до одного села... у-ух підгвинтимо гвинтики на увесь район.

ОКСАНА. Сідайте ж та по шкляночці чаю, а там до клубу.

КОВАЛЬ. Ех ідять вас мухи з комарями... Спасибі вам, хлопці. Що-то, Петре, свій брат вчиться, то й думає... (Сідають до столу).

КОВАЛЬ. У таку торжественну минуту та чай. Ех ви, горобці чахоточні, їдять вас мухи.

ПЕТРО. Одначе ж, товариші, що з Василем? Що це ви його замовчуєте? Наче як умер. (Всі похнюбилися). Оксано, де ж ваш хлопчик?..

ОКСАНА. Хлопчик у притулку. А Василь? Умер Василь.

КОВАЛЬ. Це-то як це?.. умер... (дивиться на всіх). Та ви що як гиндики понадималися?.. чи навсправжки, їдять вас мухи... га?

ОКСАНА. Думайте, тату, як собі хочете, а для мене він умер. І як чоловік, і як товариш, і як людина.

ПЕТРО. (стривожено) Слухай, Максиме, толком скажи...

МАКС. Багато тут говорити нічого... сповз Василь... заплутався та й край... пішов інших стежок шукати...

ПЕТРО. (обурено). Що ви кажете? Не може цього бути. Ві не зрозуміли його.

ХЛОР. Аж воно дійшло до того, що справжня зрада, запродаństwo... Казав я йому—кинь ти, Вася, ходи по отих павучах кублах... Куди тобі і не підступай. Техніка мені потрібна, ну і встряв... От воно що.

ПЕТРО. Я не зможу цього пережити... я вб'ю його, як собаку, своєю рукою... де він?.. говоріть... не ховайте... однаково із під землі викопую....

КОВАЛЬ. Да-а те то так шторія... Максиме, сукин сину, гляди мені... вб'ю й слова не сказавши...

ХЛОР. (до Петра) Ти, Петре, заспокойся... не трогай його... походить-походить та й прийде... А ці хвилювання, вони ні до чого. (Встановилася тиша. На піяніні десь заграло. Всі слухають сумні сумний мотив).

ХЛОР. Гукни, Максе, Афонькіна... Хай тягне тракторну комісію (Макс пішов. Мовчанка).

КОВАЛЬ. Ех, їздили його мухи з комарями... Отак...

ЯВА 10.

Макс, Афонькін та ще два студенти: один з них з мандоліною, другий з гітарою.

ХЛОР. Ну, Афонькін, приїхали по трактора.

АФОНЬКІН. Поїдуть назад з трактором.

КОВАЛЬ. Ах ти, козарялюго. На-ж, вищий мальність, їдять його мухи (дістає з кишені пляшку).

АФОНЬКІН. Не одмовимось од такої мальності...

АФОНЬКІН. Розмузикувать не доводиться...

ОКСАНА. Ну, Петре, панихиди не справляй.

ПЕТРО. З думки не йде Василь. Брат же...

АФОНЬКІН. Василь твій брат? Моїо вам почтєніє... Василь—парень рубаха, свій парєнь...

ХЛОР. Свій та не твій, ваш та не наш...

АФОНЬКІН. Е, цей Хлор відомий трипєлог... почав бузу...

(Сценка завязного загального сперечення. Кожен намагається сказати щось своє).

ХЛОР. Бузу? На збори Афонькін ходи... газети читай. А ти все в шахи гуляєш.

АФОНЬКІН. Е... учитель... волинщик... читаємо більше вашого.

ПЕТРО. Але в чому суть?.. в чому суть?

ОКСАНА. Ідеологія...

АФОНЬКІН. Ідеологія і всяка логія...

СТУДЕНТ І. Індивідуалізм...

АФОНЬКІН. Серед пролетарського студентства немає індивідуалізму... за чорне море укатіть... Ви, ребята, не волиньте.

ХЛОР. (обурено). Не волиньте... не волиньте... бузу проше... треба вдумуватися... аналізувати...

ПЕТРО. Що таке індивідуалізм?

АФОНЬКІН. Він і сам не тямить...

ХЛОР. Нам треба вчитися, а не бузотворствувати.

КОВАЛЬ. Прошу слова, прошу слова, ідять вас мухи... Тепер скажу я... Усяка там хвилозопія, індікологія, якісь ізми, кат вас розбере, ідять вас мухи... хоч тікай... ось що треба пам'ятати, лоботряси ви, держіться однієї путі. Максиме, сукин ти сину, гляди мені, правильна путь, одна путь лєнінська путь, головна путь, а доріжечки усякі-то не путь...

ЯВА 11.

Василь зодягнений в новий, хороший сірий костюм, в шляпі, в великих рогових окулярах. Побачивши всіх він з несподіванки зупинився. Всі здивовані дивляться на нього.

АФОНЬКІН. Васька... бузотвор... от-так містер Кравченко. Та ти ж що, не впізнаєш? (Василь хмуриється). Е, та ти й справді щось теє... Ну й катись колбасой... (образившись одійшов, сів, тринькаючи на балалайці).

(Василь мовчки за загальною тишею йде до столу, починає вкладувати в валізу книжки).

КОВАЛЬ. (підійшовши до Василя, обійшов його з усіх боків) Васю, ідять тебе мухи з комарами... хе... отакої.. здоров був... що ж це ти так запанів (Василь подає йому руху. Коваль одійшов) Максиме, сукин сину, гляди мені... Пху... та-ак...

ПЕТРО. Василю... Василю, скаменись... за що вмер батько. (Його держать).

(Василь захищає валізу. Бере її і йде).

ВАСИЛЬ. Я все пам'ятаю... дарма ви так турбуєтесь... Я більше за вас зроблю для своєї кляси (пішов).

ОКСАНА. (зненацька зірвавшись кинулась до нього).

ОКСАНА. Стий, негіднику... Так ти більше від нас зробиш для нашої кляси в одних буржуазних часописах (кидає йому журнал межі очі)... га... за-проданець... за буржуйські золоті ти продав свою клясу... зрадник... (б'є його по обличчю. Загальний рух. Маруся кинулась до Оксани. Німа картина. Всі застигли в своїх позах).

Завіса.

ДІЯ 4.

Декорація другої дії. Вечір. Переддень нового року. Людмила лежить на канапі уткнувшись в подушку. Василь стоїть біля Людмили, про щось благаючи її.

ВАСИЛЬ. Ну, Людочок, що з тобою. Чого ти нервуєшся останній тиждень?

ЛЮДМИЛА. Ах, облиши.

ВАСИЛЬ. Сідай до п'яніна, пограй, може розважисья.
ЛЮДМИЛА. (Кричить). Облиш мене. (Василь мовчки безпорадний здійснює, нервуючи палить цигарку).

ЛЮДМИЛА. Принеси мені води (Василь налив шклянку води).

ЛЮДМИЛА. Ах, що ти мені тичеш шклянку, дай тарілку (Василь знімає тарілку, дає тарілку). Налий (Василь наливає) рушника подай (Василь подає). Намочи в воді (Василь намочив, хоче покласти її на лоба, але вона одпихає його). Будь ласка... будь ласка, облиште... я сама (кладе собі на лоба рушника, стогне).

ВАСИЛЬ. Людочок, ну що з тобою?

ЛЮДМИЛА. Ах, як мені обридло оце все... невже тобі не набридли оце цілунки, оце зідхання, оце замріяність.

ВАСИЛЬ. Але ж, Людонько, аджеж я тебе кохаю.

ЛЮДМИЛА. Ох, не можу... голова моя... прошу залиш мене одну. Ну-у...

ВАСИЛЬ. Я не розумію, Людо.

ЛЮДМИЛА. (Гістерично). Не доводь мене до нестями.

(Василь спантеличений вийшов Людмила відразу ж підхопилася, кинула зі злістю рушника, стиха вилаялася, підійшла до п'яніна і тихо тихо бринькнула).

ЯВА І.

Клава.

ЛЮДМИЛА. Клавусю мила. Як гарно, що ти завітала до мене. Ти мені така потрібна, така потрібна мені твоя поміч. Рятуй мене, Клавочко од цього... Ух, як він набрид мені.

КЛАВА (сміючись співає). Розкажіть же ви їй, квіти мої...

ЛЮДМИЛА. Ох, Клавусю, ти не уявляєш зараз мого душевного стану. Такі ситуації... такі ситуації... По-перше—сьогодні приїздить Леонід. Він ревновав мене до цього, а я взяла написала йому, що Василя вже давно тутечки немає. Треба цього виселити за всяку ціну... Клавусю...

КЛАВА (сміючись). Виселити кажеш... Тю-тю на тебе... А прокурор... а міліція... а закон...

ЛЮДМИЛА. Далі, Клавусю, сьогодні призначено тутки зібратися до дому з УГК. Я пообіцяла татові, що Василя не буде вдома... Татко настоює... Раніш усім його треба було, а тепер він нікому непотрібний.

КЛАВА. Усі кажуть геть його. Моя пропозиція. Геть його к злидію (замислилась, потім по хвилиці) Евріка... евріка, Людо... вихід є. На сьогодні ми дуже швидко й легко спекаємося його.

ЛЮДМИЛА. Клавусю, сьогодні об 11 год. татко від'їздить до Києва. Прийдуть Севаст'ян і Герасій... Ух, Клаво, вечірка буде у нас знаменита... і Леонід... Ах, лише б цього.

КЛАВА. Телеграму, розумієш, треба йому зфабрикувати, телеграму... помирає, мовляв, мати... їдь негайно... бланк є?... давай швидче хіба за таких моментів додивляються... Я вже раз колись так робила. Знаменито вийшло

(Людмила дістає її блянк).

КЛАВА. Хемічного олівця. (Людмила подає).

КЛАВА. (Пише). Умирає мати... (запечатує).

ЛЮДМИЛА. Це геніяльно... він матір так любить...

КЛАВА. А потім ми йому на село ще одну телеграму надішлемо... вже справжню. Гаразд? (Сміється).

Людмила і Клава, взявшись за руки, кружляють по кімнаті, сміючись).

КЛАВА. Тепер так. Іди клич двірника, дай йому телеграму, полтинника з зуби і хай приносить...

(Людмила взяла телеграму і вийшла. Клава грає).

ЯВА 2.

ЛЮДМИЛА. Він розумієш, роззявив рота... як же це, мовляв... а я йому полтинника... (обидві сміються).

ЯВА 3.

Двірник увійшов і ніяково топчеться. Клава стукає до Василя.

ЛЮДМИЛА. Василю, тут тобі листа принесли.

ЯВА 4.

Василь.

ВАСИЛЬ. Лист?.. давайте... (Двірник подавши вийшов). Та тут не лист, а телеграма.

КЛАВА. Добрий вечір, тов. Кравченко. Що це ви з деякого часу не помічаєте своїх знайомих?

ВАСИЛЬ. Що ви, Клава, я вам радий... Але тут ось телеграма (читає, ухопившись за серце, сів).

ЛЮДМИЛА. Любий Василю, що трапилось?

КЛАВА. Тов. Кравченку, якесь нещастя?

ВАСИЛЬ. Так нещастя... мати помирає. А що вона бачила хорошого в житті?

ЛЮДМИЛА. Якби доречно було поїхати до старої неньки...

КЛАВА. А дійсно, скільки б радости було матері.

ЛЮДМИЛА. Василю, за сорок хвилин і потяг є... їдь, не гай часу... Бідне дитя моє, таке нещастя...

ВАСИЛЬ. Але ж на кого я тебе залишу, Людо, ти заскучаєш тут.

КЛАВА. О, тов. Кравченко, я даю вам слово розважити Людмилу.

ВАСИЛЬ. Іду... зараз же... (пішов до своєї кімнати).

(Клава й Людмила чмихають).

ЛЮДМИЛА. Клава, але побула б ти зараз у моїй шкірі.

КЛАВА. (Злісно). Гнать... розумієш.

(Дзвоник: Клава одчиняє).

ЯВА 5.

Леонід весь обсипаний снігом.

ЛЮДМИЛА. Льончику...

КЛАВА. (Робить їм рукою знаки) Чш... ш... ш... Що ви подуріли, чи що?

ЛЕОНІД. Що-о? Хіба ще тут? Людо, що це значить. Це мені не подобається.

ЛЮДМИЛА. (Образившись). От мені, так—так подобається. Теж типики. Напосілися всі на Людмилу... Що я вам таке (насупившись одійшла осторонь).

КЛАВА. Леоніде, так нехорошо робити. Ти б знав скільки Людмила перемучилась. Спробував би ти побути на її місці.

ЛЕОНІД. Людочок, славний, пробач. Ну-ну, не плач.

ЛЮДМИЛА. (гістерично сміючись). Не плач... ха-ха-ха... ніхто ніколи не бачив моїх сліз: Чуєш ти... і не побачить... ха-ха-ха... Я мушу бачити слюзи...

ЯВА 6.

Василь зодягнений в дорогу.

ВАСИЛЬ. Леонід? Добрий вечір.

ЛЕОНІД. (холодно). Добрий вечір, тов. Кравченко. Що їдете?

ВАСИЛЬ. Нажаль мушу їхати. Я дуже радий, що ви приїхали. Розважатиме сестру. Ти, Людонько, мусиш слухатися брата. Ну, до побачення. Приїду, поговоримо. Я, знаєш, вирішив не писати того оповідання. До побачення, Людо... Клаво...

ЛЕОНІД. Що ж це наша справа... тепер уже й запізно. Треба, тов. Кравченко, все робити вчасно. От в чому сенс... (Одчинивши двері, випускає його з кімнати). Все добре в свій час.

... Ну, а ваші, Клаво, справи як?

КЛАВА. Мої? Погані мої справи... В інституті не відновлюють. Там отой Хлор усе докопується. Кільки разів бачила тут, стовбичив біля будинку.

ЛЕОНІД. Да-а... погані наші справи... Скрізь провали... провали... (Тиша) Людочок, ну всміхнися ти, сестриченко моя.

(Людмила сидить увесь час мовчазна. Всі замислилися.)

ЯВА 7.

Професор з сусідньої кімнати.

ПРОФЕСОР. А-а, Леоніде Михайловичу. Чекаємо, чекаємо на вас. Може хоч ви порадуєте нас. Всюди такий смуток. Неначе хмара яка нависла.

ЛЕОНІД. Що ж, Михайле Івановичу, путь наша така, що всього на ній побачиш, а більше усе тернами поросла ця путь... Гарного нічого не скажу, Михайле Івановичу.

(Дзвоник. Клава одчиняє.)

ЯВА 8.

Вареник і Бублик зодягнені в хороші міхові шуби з покунками. Чучма в гарному кожусі. Роздягаються.

ВАРЕНИК. Благословіть щедрувати...

БУБЛИК. (Співає). Що рік наступний нам готує і що нам скаже ДПУ (На мотив «Что день грядущий нам готовит»).

ВАРЕНИК. Ви, Гервасіє Гервасієвичу, звиняйте на цьому слові і вие-
те як той, звиняйте на цьому слові, верблюд.

ВСІ. (Сміються, аплодують). Просимо, просимо... Всі привітаються з
гостями.

ПРОФЕСОР. А-а-а, Григоріє Онухрієвичу, живенькі, здоровенькі...

ВАРЕНИК. О, Григорій Онухрієвич, звиняйте на цьому слові, гені-
яльна голова... Ми з ним такі обороти повели...

БУБЛИК. Я протестую... дозвольте виразитися... Не ви, а ми...

ВАРЕНИК. Без вираженій, Гервасіє Гервасієвичу. І знаєте, ніякий
тобі, звиняйте на цьому слові, фінангент не зловить його... Геній, звиняйте
на цьому слові.

(Чучма весь час обтирається хусточкою, одсапуючись).

ВАРЕНИК. А де ж це, звиняйте на цьому слові, пані професорша.

ЛЮДМИЛА. Маман у Києві.

ПРОФЕСОР. Сьогодні я теж маю від'їхати до Києва.

Панове, ще хвилиночку зачекаємо на панотця Олексія і тоді вже по-
говоримо.

ВАРЕНИК. А тим часом, надзвичайна новина... надзвичайні події. Іду
я сьогодні з Гервасієм Гервасієвичем Сумською вулицею, аж—гульк, звиняй-
те на цьому слові, чотири міліцаї з револьверами в руках, а поміж них, хто б,
ви думали, панове?

БУБЛИК. Я протестую... дозвольте виразитись... Це я йому сказав.

Дзвоник.

ЯВА 9.

Архирей автокефальної церкви.

АРХИРЕЙ. Мир дому цьому, панове...

АРХИРЕЙ (благословляючи всіх). Такий холод... давно таких морозів
не було... такі люті, як ці більшовики... Я на хвилиночку, панове. У мене в
соборі.

ПРОФЕСОР. Ми, власне, на хвилиночку. Панове, хвилиночку уваги.
(Всі сідають біля столу. Професор обійшовши кімнату, заглянувши в вікно
та в суміжні кімнати, упівголоса, увесь час боязко озираячись). Панове
добродії, я сьогодні їду до Києва... прошу інструкцій... мене там, звичайно,
запитуватимуть.

ЛЕОНІД. Панове, тактику треба змінити... Та й саму назву УГК тре-
ба змінити. Скрізь провали. На Волині почали самостійні різні виступи, агі-
тації. Ну, звичайно, усе викрито... ДПУ—така механіка там...

АРХИРЕЙ. Так, панове, добирається рука ворожа і до божого храму.
Панотця соборного вислано за промову до Ташкентського краю.

ЛЕОНІД. В Харкові і в Києві треба тимчасово всяку роботу припи-
нити. Особливо будьте обережні Михайле Івановичу, а то як що, ви
потрапите просто на Соловки.

АРХИРЕЙ. Боже, боже...

ЛЕОНІД. Я гадаю, що на цьому, власне, ми й скінчимо. А то, того й
гляди, що накріють... Получіть закордонну кореспонденцію (дає професо-
рові) і грошенят трохи організаційних (дає архиреві). На селі ж роботу
розгортайте... агітуйте, зривайте усякі кампанії...

ЛЮДМИЛА Таткові треба приготувати валізу. Клаво, ходім (побігли з Клавою до сусідньої кімнати. Всі підводяться. Розходяться по кімнаті купками).

АРХИРЕЙ. Ах, панове, всю нашу роботу, коли хочете, зриває оця національна політика теперішня. Бачите що робиться? Українізація, будинок української літератури, інститут Шевченка, опера, драма, кіно... Ну, як ви тут агітуватимете серед студентства, молоді?

ПРОФЕСОР. Да-а. На літературну дискусію я стільки надій покладав.

ЛЕОНІД. Почекаємо, почекаємо... мені здається, що вся оця радянська національна політика—одна обмана, так думають і за кордоном.

(Архирей і професор одягаються).

ВАРЕНИК. Григоріє Онухрієвичу, тепереньки закупавайте найбільше яйця, розумієте, звиняйте на цьому слові, яйця.

БУБЛИК. Усякі яйця... і курячі, і гусячі, і вутячі.

ЯВА 10.

Людмила і Клава виносять валізу. Подають професорові.

ЛЮДМИЛА. Татку, я зовсім не хочу, щоб ти потрапив на Соловки.

ПРОФЕСОР. Ну-ну, моя кізонько, все буде гаразд. До побачення, панове.

(Архирей і професор пішли. Леонід, Клава і Людмила вийшли їх провести).

БУБЛИК. *(Голосно співає).* Що рік наступний нам готує, і що нам скаже фінвідділ.

ВАРЕНИК. Григоріє Онухрієвичу. Головне зараз яйця...

ЯВА 11.

Леонід, Людмила, Клава.

ЛЕОНІД. Ну, панове, зустрінем новий рік за старим звичаєм, безчаю...

КЛАВА. Товаришок Бубличок, Савостьяне Савостьяновичу, на стіл вино. Зараз.

ЛЮДМИЛА. Без жодних звиняйте і протестів вина... Вина мені, вина. Дайте залити жагу пекельну. Ех, Клаво... *(грає на піяніні, Клава співає, Вареник і Бублик порядкують біля столу. Чучма хопить, дворганючи вуса, ласо поглядаючи на всіх. Леонід одводять його осторонь).*

КЛАВА. Льоню, давайте щось разом, голосного, сміливого, завзятого. Людо, дай нам дует... Леонід... *(Людмила грає. Леонід і Клава співають):*

БУБЛИК. *(Зліз на стільця й, перекрикуючи, заспівав).* Що рік наступний нам готує і що нам скаже фінагент. *(Всі аплодують йому, кричачи).* Браво, браво, товаришочок Бубличок.

ВАРЕНИК. Прошу, прошу, панове, до столу *(наливає чарки).* Справжнє шампанське, звиняйте...

ЛЮДМИЛА. За вечір цей вип'ємо, друзі *(всі п'ють, їдять).*

ЛЕОНІД. За нашу квітку чарівну, за Людочку.

ВАРЕНИК. За Клавуся.

БУБЛИК. За фінвідділ.

ЧУЧМА. За яйця. (Всі сміються, аплодують).

БУБЛИК. Я ізвиняюсь, панове, дозвольте ще раз виразитися. Вип'ємо всі за наші колишні роки... Ех, що то за роки були. Вип'ємо панове. (П'ють. Бублик вводить «Быстры как волны все дни нашей жизни». Всі співають, але виходить дуже впе).

ЛЮДМИЛА (нервово). Архівна пісня.. до архіву. До всього ще капцарська... (іде до піяніна).

Леонід сів біля неї, підспівуючи їй. Клава лягла на канапу. Вареник став перед Клавою навколійки з пляшкою й чаркою, частує її. Чучма і Бублик лишилися біля столу, п'ють без перестану. Бублик намагається продовжувати: «Быстры, как волны».

ЧУЧМА (швидко сп'янів) Ах, Гервасіє Гервасієвичу. Я людина неосвічена, але я, тее, знаєте, освіщених так люблю. Освіщення нам треба, освіщення (зикнув, чокнувся з Бубликом). Тоді вся оця нечисть зникне, як луска з риби (зикнув, витирає піт, відсапується).

БУБЛИК. Іменно, істину сушу ви, Григоріє Онуфрієвичу, говорите (знову встат).

ЧУЧМА. (Увесь час гикає). Я, тее значить, людина неосвічена, але дітей до ніверситету віддавав... загинули (заплакав) усе загинуло, а я тее, Гервасіє Гервасієвичу, люблю я тебе... усяку образованість. (П'є приказуючи) І-і-іх... як вогонь... (тре шию, коліна) А—ах... по жилах як вогонь розливається.

БУБЛИК. Коли ми зараз, Григоріє Онуфрієвичу, я ізвиняюсь, закупимо яйце...

ЧУЧМА (скипів) К злидням ваші яйця. Що ти мені яйця увесь вечір товчеш... до чорта... лье). І-і-іх... а-ах як вогонь... як вогонь по жилах... Григоріє Гервасієвичу, і-і-іх харашо... (лізе цілуватися).

(Дзвоник. Всі перелякано дивляться на двері. Тиша. Знову дзвоник. Леонід іде до дверей, одчиняє).

ЯВА 12.

Василь увійшовши здивовано дивиться на присутніх.

ВАРЕНИК. А, тов. Кравченко! От вчасно ви прийшли, звиняйте на цьому слові.

Мое вам шанування.

БУБЛИК. Геній-геній... слава... слава... (біжить до нього з чаркою. Вареник стягує з нього пальто. Василь ще неврозуміло вдивляється в Чучму).

ВАСИЛЬ. Людмило, чому цей тип тут сидить?

ЛЮДМИЛА. Тов. Кравченко, прошу поважати моїх гостей.

ВАСИЛЬ. Це твій гість? Це найлютіший ворог мій (до Чучми) Геть звідсіля.

ЧУЧМА. У-у... блазню (гарчить).

ЛЕОНІД (голосно). Григоріє Онуфрієвичу, не забувайте, що нам казало, чуєте!

ЛЮДМИЛА. Тов. Кравченко, ще раз прошу поважати моїх гостей.

БУБЛИК. Я звиняюсь, дозвольте мені виразитися... тов. Кравченко, то знаєте діло старе... Ви от випийте чарчину шампанського і все забудете.

(Василь одійшов на передкону, сів. Лише одну чарчину. (Василь бере, п'є). То, знаєте, він убив, а ви, дозвольте так виразитися, його синів повбивали... Такий час був... Випийте ще...

ВАСИЛЬ. Людмילו, що це значить?.. Я мушу знати... Ця чудернацька телеграма. Я зовсім випадково дізнався на вокзалі, що ж далі... (Кидає їй телеграму).

ЛЮДМИЛА (підходить). Дуренький хлопчику, невже я не зможу пошуткувати... Це корисно для тебе, бо ти став як той кисіль. Василю, зашастя, за жарту життя. Це ми з Клавдею зфабрикували телеграму, щоб тебе перевірити. Леоніде, дай вина й цигарку (Леонід дає).

ВАСИЛЬ. Олиште, я не п'ю. І взагалі оця проклята вакханалія (Ухопився за голову).

ЛЮДМИЛА. Ха-ха-ха... Геній, мій чистий геній, представник чистого, чистісенького, криштального мистецтва... А чи віддавна? А хто в своїх віршах чистий папір однією кров'ю списував. Хто? Ти... А зараз мені ютаті читати, ти... хто ти?... ти смієш. Пий, коли даю (брутально горсає його).

(Василь оторопіло дивиться на Людмилу).

ЛЮДМИЛА. Тьфу, не вмів й випити (одійшла з Леонідом).

ВАСИЛЬ (сидить обхопивши голову руками. По павзі кричить). Ах, збожеволіло (Бублик несе йому вина. Василь дуже швидко сп'янів, плаче) Новий рік... а ці два перед цим новим, що вони є?... Кравченку, куди ти потрапив?... моя свідомість де?... чудесно... чудесно... і легко став мені, а сльози льються... Я хочу вернутись на жручі селянські... Людмילו... Людонько...

ВАРЕНИК. Панове, панове з новим роком. Дванадцять годин. (Всі цілують, кричать: «Слава новому рокові», чокаються).

БУБЛИК (зісхопив на стільця завив). Цей рік наступний нам готує.

ЧУЧМА. Яйця й податок (Всі сміються).

ВАРЕНИК. Панове, панове! Клавуся, звиняйте на цьому слові, дала мені згоду. Прощу на весілля. Ми вінчаємось без усяких там, звиняйте на цьому слові, загсів, в соборі...

ВСІ. Горько... ура... слава...

Вареник цілує Клаву, Клава біжить до Людмили. Людмила пригорсає її).

КЛАВА. Людочко, грай мені циганської, Вареничку, вина!

(Людмила грає, Клава зкочила на стола з чаркою вина, все на столі забряжчало, розпустила волосся, пішла танцювати по столу. Всі аплодують. Чучма п'є приказуючи: «І-і-їх харашо... О ох... яко вогонь»: Клава плигає в обійми Вареникові, той несе її на канапу).

ВАСИЛЬ. (збожеволіло дивиться на це все, бігає по кімнаті з пляшкою, щось викрикуючи, зненацька закричав несамовито) Вакханалія... Спіймайть вакханалію... Вб'ю павука (кидається з піднятою пляшкою до Чучми. Його держать). Павука... дайте роздавити.

(Вареник і Бублик надягають на нього пальто, товкають до дверей).

ЛЮДМИЛА. Геть звідси... Щоб нога тут не була, хам!

ВАСИЛЬ (падає навколішки). Людонько, моя любов, прости мене... Людонько...

(Леонід, Вареник і Бублик виштовхують його за двері, викидаючи услід і валізу. Чучма оскаженіло сміється, далі починають сміятися усі).

ЛЕОНІД. Людочко (хоче погладити їй волосся).

ЛЮДМИЛА (схпившись) Не смій. Ти хотів сьогодні бачити мої сльози? Не дождеш, чуєш.

ВАРЕНИК. Пропозиція, панове! Ідьмо всі до мене. У мене вина, звиняйте на цьому слові, ціла діжка.

ЧУЧМА. І-х... харашо...

БУБЛИК. Не протестую... Людмило Михайловно.

ЛЮДМИЛА (запалила цигарку, сіла на стіл). Я нікуди не піду. І прошу негайно ж усіх звідси... Чуєте. Всі як один геть (кричить). Негайно гетьте звідси.

БУБЛИК. Ну, знаєте, починаються «странності».

ЧУЧМА (одягається). Образованість.

(Вареник зодягає Клаву, потім одягається сам)

КЛАВА. Так йому, Людо, так. Хай не зазнається. Прощай. (Бублик і Чучма співають Ісаїє лікуй... ісаїє лікуй. Пішли).

(Людмила сидить, пихкає цигарку. Леонід також палить цигарку, обпершись об піяніно. Павза).

Людмила гасить електрику, засвічує лампадку під зеленим абажуром. В кімнаті напівтьма. Підходить до вікна, одкидає завіску. В світлі електричного з вулиці лихтаря перед вікном кружляють сніжинки. Людмила і Леонід стоять мов зачаровані).

ЛЕОНІД. Людонько. Де ж те кохання твоє?

ЛЮДМИЛА. Кохання де? Ось... (Палко обнімає його).

ЯВА 13.

В цей час тихо відчиняються двері. Входить Василь. Побачивши цю сцену, він остовпів, потім подався назад і приник за порт'єрою.

ЛЮДМИЛА. Але сьогодні ти мусиш сказати мені, хто ти є? Хто б ти не був, я однаково кохатиму тебе. Хто ти є, Леончику?

ЛЕОНІД. Сьогодні я скажу тобі хто я. Батька мого ти бачила тут. Чучма то мій батько. Я син його Сидір. Полковником петлюрівської армії тікав я від червоних. Волосся моє перефарбоване. Окуляри ці ковають очі мої від Кравченків. (Скидає окуляри). Ось ім.

ЛЮДМИЛА. Чарівний мій.

ЯВА 14.

Василь вискакує з-за порт'єри, задихавшись, криком закричав.

ВАСИЛЬ. Чучма?... Сидір?... Чучма?..

(Леонід і Людмила, від несподіванки, замерли на місці).

ВАСИЛЬ. Ох... (рве волосся на собі, дико стогне). Пропав, запрода-нець... (вихвачує револьвера). Вбивця мого батька...

ЛЮДМИЛА (підбігає до нього). Василю, стій... одну хвилину. (Леонід як стріла налітає на Василя, почалася шалена боротьба. В цей час сильний стук, але далекий (в парадні двері Людмила біжить до вікна)).

ЛЮДМИЛА. Ай, леоніде. Зелені кашкети біля парадних дверей... сту-лають агенти ДПУ... дави його негідника... він навів (біжить до телефону)

31—25... так... 31—25?... Це Савостьян Савостьянович? агенти ДПУ... ви-
крито... скажіть Чучмі хай тікає... таткові телеграму

(Чути як кроки наближаються по сходах. Людмила біжить до дверей,
з усієї сили уперлась у двері. Двері з силою підчиняються. Людмила з кри-
ком відскочила).

ЛЮДМИЛА. Ай (зомліла).

ЯВА 15.

Агенти, Хлор.

Хлор ухопив Леоніда й сильно відштовхнув на канапу. Василь підвів-
ся і, мов несаможитий, оглядається навкруги. Частина агентів кинулась по
сусідніх кімнатах, частина до Леоніда, що стоїть з огидою на них погля-
даючи. Револювери одібрано.

ХЛОР. Що Вася заплутали... Шкода, що не все павуче гніздечко на-
крили... заспокойся, друже...

ВАСИЛЬ. Чучма...(тремтить) Ох... я Юда... отруїли мене... не можу
тепер жити... (хапає револьвера, що лежить на столі біля паперів одного з
агентів і стріляє в себе. Хлор кинувся до Василя. Загальний рух до Ва-
силя й до Леоніда).

Завіса.

ДІЯ 5.

Декорація першої дії. Біля столу стовп, на ньому електрична лампоч-
ка, од нього дрти до хат. На дворі вечоріє. На кону Оксана. Вона одягає
хлопчика в піонерський одяг.

ОКСАНА. Ну, будь готовий. А ти кажи—завжди готовий.

ХЛОПЧИСЬКО. Завжди готовий.

ОКСАНА. І отак ручку піднімай.

ХЛОПЧИСЬКО (піднімаючи руку) Завжди готовий.

ОКСАНА. Сьогодні, хлопчику, засяють електричні вогники по всьому
селу. Красиво буде, хлопчику.

ЯВА 1.

Маруся, Хлор і Макс.

МАРУСЯ (сіла) Ху-у. Ну й повимотувалися сьогодні. А ти вже на-
цана вспіла нарядити?

ОКСАНА. А тож... хай придивляється... вчиться...

МАКС. Моторна, як дзиґа та...

ОКСАНА. Ще мотаюсь...

ХЛОР. Ну, товариші, здається все гаразд. Все готове. О 9-й годині
включаємо електрику. Ех, красота!

ОКСАНА. Ох, я не діджусь тієї дев'ятої години.

ХЛОР. (посадовивши хлопця на плечі, деклямує) Лампочки проб'ють
віковічну температуру.

ХЛОПЧИСЬКО. Но-но... тпру...

МАКС. Всього лише три роки тому ми студентами спалахнули біля
цієї мрії, а сьогодні ця мрія—дійсність, а Василь у землі.

ОКСАНА. Навіщо згадувати його, та й чи вартий він цього? Ви б подумали. Чи варто?.. Краще зробив він, що смерть собі сам заподіяв. Однаково—він умер би фактично для нас і суспільства.

ХЛОР. Правильно, вожата.

МАКС. Ні, неправильно, неправильно... Він міг виправити свої помилки... своїм усім життям спокутувати їх.

ОКСАНА. Ну-от, він і спокутував.

МАКС. Не так... не так... гупо так умирати... фронт є... вороги... боротьба. Я б поїхав кудись на фронт... до Азії кудись в найнебезпечніше місце, я б відвагою своєю...

ОКСАНА. Ну, так то ж ти, Максе.

ХЛОР. (заспівав, підіймаючи хлоп'я) «Ех вище і вище, і вище»

ЯВА 2.

КОВАЛЬ. (заморений поспішаючи) Ах ідять вас мухи з комарями, у такий високоторжественний день та сидіти. Чого це ви порозідалися?

МАРУСЯ. Розсідаються лише діжки, товаришу Ковальчук.

КОВАЛЬ. Ах ти, гефонська дочка. Який же я тобі товариш. Відколи ти дружина Максимова, то я тобі татко...

МАРУСЯ. (крутить його) Татку, татуньо... Може ви мені реміцня вшпете?

КОВАЛЬ. Максиме, товаришу Максе, спини свою жінку, що це вона, що я її парубок? (всі сміються).

ХЛОР. Григорію Івановичу, не ідять вас мухи з комарями; плян виконали на 105%... З тремтінням, з нетерплячкою поглядаємо на годинники.

КОВАЛЬ. (підходить до тину, де на стовпі висит лампочка, дивиться на неї, зітхає). І-і, ідять вас мухи, я аж не вірю... У Малинівці тіятри і лектричество... да... а... (до Хлора). Ну а тепер ти, бусурмене, йди до отвіту... (виймає папірця). Як же це воно? Ти сказав, що Василь помер, одружився з Оксаною. А це ось, від якого собачого сина, як не від Василя телеграма (дає Оксані).

УСІ РАЗОМ. Як?... що... що за вигадки?... читай голосно. Як же це воно?... Що за буза?

ОКСАНА. (читає) Приїду 1 травня дивитися на електрику. Василь Кравченко.

МАРУСЯ. Свят... свят... свят... горшки в печі летять.

МАКС. Марусе, я радий.

ОКСАНА. (суворо до Хлора) Хлоре, звичайно, я не припускаю навіть думки тієї, що натякнув Григорій Іванович?

ХЛОР. (дістає з папірownika довідку, читає) Довідка... «Дано цю довідку від лікарні в тому, що Кравченко Василь Степанович, підчас операції помер 1.1 о 3-й годині ранку, що й свідчиться. Черговий лікар».

КОВАЛЬ. Да... шкандальна сторія, ідять її мухи...

ЯВА 3.

Петро веселий.

ПЕТРО. А-гов,... що це ви електрику панахидою хочете привітати?

КОВАЛЬ. Тут, Петю, така сторія, що ідять її мухи.... Василь живий...

ПЕТРО. Воскрес, чи щоб то?..

Коли приїхав, то вечірнім поїздом. (до хати) Мамо, новина є.

ЯВА 4.

Кравчиха дуже постаріла, хвора, стогне увесь час.

КРАВЧИХА. Ох... постаріла я... Не хочу вам радости засмучувати.

ПЕТРО. Та тут, мамо, така причина; Василь воскрес.

КРАВЧИХА. (христиться) Хай бог милує... таке, Петре, ти верзеш.

Навіщо воно й здалося.

КОВАЛЬ. Бачите... хто повірить? Попереляються всі. Моя стара так умре, як уздрить на вулиці. Вони мабуть уже й панахидку тихенько одслужили.

КРАВЧИХА. Та одслужили ж... одслужили... як же можна....

ЯВА 5.

Завсєльбуд, робітники, тракторна студєська комісія, селяни, діти. Де будуть технічні можливості приїждять на тракторі. Услід біжать селяни.

ЗАВСЕЛЬБУД.—От Вам і гості з Харкова.

АХВОНЬКІН.—Привезли Вам свій подарунок, залізного коня.

РОБІТНИК.—Наш залізний кінь...

КОВАЛЬ.—А наш колхоз. (Заграла музика за коном).

ЗАВСЕЛЬБУД.—Ворухіться... На мітинг... Чуєте...

ХЛОР.—Кроком руш. Ну, товаришочки, вперед (Всі виходять). Хлор, посадивши хлопця на плечі, вийшов).

ОКСАНА.—Як серце б'ється... Мало з грудей не вискочить... (Пішли. Через кін проходять співаючи комсомольці, піонери з прапорами. Осталась на кону одна стара Кравчиха).

КРАВЧИХА. Бог його святий знає, що воно в світі робиться (підходить до Ковалевої хати, одчинивши трохи двері) Свахо, свахо, чи дома... виходь поговоримо... новини є.

ЯВА 6.

Ковалиха виходить з хати стоїючи.

КОВАЛИХА. Щось у попереку так тобі болить, так крутить.

КРАВЧИХА. І свахо, постарілися ми з тобою. А згадаєш як ми з тобою двічатами ганяли, як вітер той.

КОВАЛИХА. Еге, свахо.

КРАВЧИХА. Тут, свахо, новина яка.

КОВАЛИХА. Говори, свахо, послухаю.

КРАВЧИХА. Василь телеграм прислав.

КОВАЛИХА. (Христиться) Хай бог милує, таке, свахо, ти верзеш проти ночі. Хіба не ми з тобою ходили до Харкова та могилку відшукали Василю, та панахидку одправили, таке, свахо, скажеш.

КРАВЧИХА. Бог його святий знає... справляли... а от бач телеграм від нього... клопоталися тутоньки зараз.

КОВАЛИХА. Сміються гемонські з старости нашої (на дворі зовсім стемніло).

ЯВА 7.

ВАСИЛЬ. Входить поволі з ціпком в руках дуже постарів, змарнів, але тримається бадьоро.

ВАСИЛЬ. Доброго здоровлячка, люди добрі. (Старі, як побачили його так і завмерли на місці, далі Ковалиха христяться потихеньку побіля хати трясучись і одмахуючись, як од привида, почала посуватися з двору).

КОВАЛЬЧИХА. Ох, боже ж мій... Та не підходь же, покаяничку... Помилуй нас грішних (дремнула з двору увесь час христяться).

ВАСИЛЬ. (стає біля матері, дивиться на неї) Мамо...

КРАВЧИХА. Господи помилуй нас прішніх. (Вдивляється).

ВАСИЛЬ. Мамо, це я.

КРАВЧИХА. Сину мій дорогий! Чи ж не привиддя це перед смертю мені.

(Василь обнімає матір. Вона плаче).

КРАВЧИХА. Сину, мій сину, поховала я тебе в серці своєму, оплакала. Якось і вири не йому своїм очам. Не зрозуміти межі, що воно у вас робиться. Хто винен, хто правий. Але ж ти моє дитя.

ВАСИЛЬ. Я, мамо, винен. Я зійшов з головного шляху, що батько шим ішов, що Петро ним іде, зійшов на порослу бур'янами доріжку.

КРАВЧИХА. Сину мій, сину. Винна я, твоя мати, свою душу неспокійну жіночу я уклала в зоряні ночі в тебе. Виплекала я тебе, як дівча тее. Я винна, твоя мати стара.

ВАСИЛЬ. Ідїть, мамо, до хати. Ляжте. Ви так розхвилювалися (веде її до хати. Поваз).

ЯВА 8.

Василь сів замислився; Діходить спів: молоді. (Дзвонять дев'ять годин. Василь одраховує. Раптом заграє оркестра, засяла електрика у вікнах хаток і на вліцях. Вигуки людей з звуками оркестри).

ВАСИЛЬ. (з захопленням дивиться на електричні вогники) Як сон... чарівна дійсність... перемога колективу, Привіт тобі нове життя!

ЯВА 9.

Оксана і Маруся задихавшись.

ВАСИЛЬ. (зраділо) Оксано...

ОКСАНА. (холодно). Товаришу Кравченку, облиште ці вияви. Я хотіла вас попередити де про що при свідкові і взяти з вас слово.

ВАСИЛЬ. Прошу, прошу.

ОКСАНА. По-перше, як Оксана, я для вас умерла ще тоді, ви пам'ятаєте, звичайно, той момент. Зараз я, товаришу Кравченко,—Хлорова дружина. Хлопчисько то—наш син. Ви, товаришу Кравченко, мусите зробити відповідні організаційні висновки. Ви, я думаю, зрозуміли мене?

ВАСИЛЬ. Дарма ти, Оксано, хвилюєшся: я зрозумів усе дуже добре. Приїхав я сюди побачити вогні ці електричні, спалахнути разом із ними.

(Хлор з Хлопчиськом. Макс).

МАКС. Василю, друже.

ВАСИЛЬ. Максе!—(привітаються).

ХЛОР. Ти ж умер? умер-розумієш?... Плакали, панახидки баби справляли, а тут ти, як з могили виперся.

ВАСИЛЬ. Так формально справді у вмер. А от бач фактично живий. Я знав про це, але не хотів подавати знати про себе. Я хотів для всіх вас умерти назавсім. Почати життя з новим прізвиськом, нове життя...

Але от прочитав у газеті, що сьогодні ви електрику включаєте, і не витримав. Макс, тобі привіз я своїх нових віршів (дає Максowi зошит). Макс, Оксана і Маруся ставши осторожні читають).

ХЛОР. Скажи на милість, як ти виїз з могилки. Може і мені колись пригодиться.

ВАСИЛЬ. Я очунявся тоді в ночі в мертвецькій, пам'ятаю, вибїг... упав... Очунявся знову в лікарні, далі бачите самі...

ХЛОПЧИК. Дядю, є у нас он лямпочка висить... і татко он мене ка-тає верхи (всі зніяковіли).

(Оксана взяла дитину до себе).

ВАСИЛЬ. Простіть мені, товариші... Хлоре, Оксано, я зрозумів весь жах і вашого становища від моїх помилок.

ХЛОР. Василю, життя перед тобою ще... робота...

ВАСИЛЬ. Я вже почав... Знову я повернувся на головний шлях.

МАКС. (читає) Чудово... чудово, пісня електрофікованому селу. Ти мусиш сьогодні ж прочитати в театрі ці твої нові варші.

МАКС. (читає) з Василевого зошитів віршів):

Незламний волі має

Пісень дзвінких (співаю я?..)

ХЛОР (перебиваючи) Григорій Іванович мчить... Його образо сьогодні на почесного піонера. Гойдати!

ЯВА 11.

Коваль вбігає дуже схвилюваний. волосся йому спало на лоба, комір сорочки розстібнутий, його зустрічають аплодуючи, підхопили гойдати.

КОВАЛЬ. Пустіть, гемоневісі... Васю... Повернувся таки до нас... як їдять тебе мухи з комарями, перелякав мою стару на смерть.

ВАСИЛЬ. «Зхвилювано» Григоріє Івановичу... повернувся... та чи зартий я прощення.

КОВАЛЬ. Мир... приймаємо... ми тебе підлікуємо, їдять тебе мухи з комарями. Чуєте, як співають?... ліктричество в Малинівці горить?...—Горить. Трактор приїхав?...—Приїхав. А колектив де?... Га?...—Колектив організуємо. К заидію вашу оту індікологію, до роботи, путь ясна. Туди ходімте, їдять вас мух із комарями (повертається йти).

ВАСИЛЬ. (бере Макса і Хлора за руки, захоплено) Так, негайно туди. Я назавжди з вами. Максе, Хлоре, туди... працювати. (Рух йти).

Чути духову оркестру, спів молоді, вигуки.

Завіса.

УДАРНИКІВ СОЦІАЛІСТИЧНИХ ЛАНІВ ДО ЛІТЕРАТУРИ

Ю Р І Й Я С Е Н
А Н Д Р І Й К О З А К І В
ЛИСТИ НА АДРЕСУ
КОНСУЛЬТБЮРА

До редакції Пуга як і до інших редакцій надходять щодня з десятків рукописів від різних початківців. Усі хочуть і сподіваються, що їхні твори буде видруковано. І більшість їх зазнає гіркого розчарування. Молодий автор напише вірша, старанно загорне його в куверт, укладе туди й марку на відповідь і тремтяче жде присуду. Але ось минає тиждень, два, місяць, а часом і рік, і надія вмирає. Твір прочитали, виявили, що він незграбний, невдалий—і викинули до коша або запроторили в товсту архівну теку, з якої йому ніколи не вивратися на привабні сторінки журналу.

Ми мусимо домагатися, щоб ударник, початківець навчилися писати, а редакція чи літорганізація допомагали йому в цьому. Літературний рух у нас—масовий рух. Цей масовізм зовсім іншого гатунку (ніж той, що його проводив «Пуг» до 1927 року і від якого він сам відмовився, як від масовізму шкідливого. То був масовізм стихійний, і через те він іноді захоплював у своє річище і дрібнобуржуазні інтелігентські кола, якими спілка не могла керувати. Тепер масовізм організований, тепер ідуть до літератури робітники та колгоспники — учасники соціалістичного будівництва—і ними мусять керувати не тільки літературна спілка, а й професійні, радянські та партійні організації.

Отже до роботи. Наше гасло: жодного початківського рукопису без відповіді, жодного початківця без учоби.

ЛІТЕРАТУРА ЦЕ ЧИ НІ

Ось товариш В... із Запоріжжя каже нам у листі, що він пише вірші, але «глядаючи на них не знаю, чи вони придатні до

чогось, чи може їх тільки спалити, щоб вони мені й голови не морочили своєю художністю. Зважаючи на вищезазначене, я всеж таки хочу зв'язатися з Плугом і надіюсь, що мені товариші дадуть відповідь, або я повинен буду свою літературність поховати, або-ж може з неї щось вийде». Цьому товаришеві можна відповісти тільки те, що його два, надіслані до редакції, вірші ще не дають змоги виявити, чи може він бути письменником. Письменники не родяться, а виростають із праці. Тов. В... мусить працювати, звичайно, за чийсь керівництвом. Тільки в процесі упертої й настирливої праці та учоби він зможе дістати відповідь на своє пекуче питання—«чи можу я бути письменником». Тільки ставши цілком письменною людиною, тільки ліквідувавши малописьменність може той чи той товариш виявити свою здібність.

Поети не родяться, а всеж, крім праці та бажання, потрібний ще й нахил до поезії або, як кажуть, треба мати поетичний талант. От т. Очерет (псевдонім автора), що працює в юридичній консультації, надсилає нам вірш. Що товариш Очерет більше юрист, аніж поет—видно й з вірша. (Він пише:

«Закон, конституція, інструкція
Це зброя влади пролетаріату.
На базі суцільної колективізації
Глитаї вмираючи лютує,
Пролетаріат, прагнучи жити, буде.
Зернову проблему розв'язано
Ставки на заможницькі господарства не буде.

Досить... багато.

Ну скажіть, т. Очерет, хіба це поезія?

Це ж перекручені гасла—та й тільки. Тут немає жодних ознак поезії. Поезія—це є мислення образами, тобто картинними уявами. Поет показує, малює, а промовець розказує. Т. Очерет тільки розказує. У нього ні ритму (певного такту або розміру, який ми почуваємо навіть у роботі, у стукоті колес потягу, у співах і т. ін.) немає й рим, або, як кажуть, в нього слова «не до прикладу». Рядки в нього неозначеної довжини. Коли говорити по вченому, то у вірші т. Очерета немає ні зовнішньої форми (рими, ритм, строфа), ні внутрішньої форми (порівняння, тощо). Це не вірш. Та це й не стаття. Це просто необдумані сасва. Бо т. Очерет занадто вузько, по канцелярському і просто неправильно розуміє зброю і силу пролетарської влади.

Зважаючи на те, що т. Очерет людина освічена (граматичних помилок у нього немає), можна сказати, що, напевно, чи в нього є поетичний талант. Може краще йому вивчати свій юридичний фах, ніж так писати.

Теж саме й з т. М... з Зіньківщини. М... написав такі вірші, що не схожі на вірші. Там так само ні розміру, ні рими, ні порів-

нання, ні образу немає. Але в т. М... справа стоїть ще гірша, ніж в тов. Очерета. т. М. менше письменний за товариша Очерета, це раз; по друге, він уже вклав збірочки віршів і надіслав їх друкувати. Він певний за себе, що він уже письменник. І дуже шкода. Бо неможна й розібрати, що таке—його «Чижик»—оповідання чи вірш. Бо написати про те, що пташка клює зерно—це ж значить нічого не сказати, бо кожний знає, що пташка клює зерно. Треба ліквідувати свою малописьменність, треба трохи навчитись. І чи не ясно вам, що краще ви були б написали якогось докладного дописа до сільської (стінгазети, ніж звертатись до нас зарахувати вас сількором нашого журналу (Ви ж сами бачите, що наш журнал дописів не друкує). Для таких т. т. як Очерет і М... треба зробити ось який висновок: у їхніх віршах немає ні змісту, ні форми. Писати про чижиків, що вони літають і їдять—все одно, що нічого не писати. Бо це навіть мала дитина знає. Писати, що зброя влади пролетаріату — інструкція — це значить нічого не сказати про владу пролетаріату. Тим то немає й змісту в т. М... і т. Очерета. Форми теж немає. Отже, ці товариші повинні багато сами над собою попрацювати, почитати, як інші пишуть, разів із кільканадцять виправити себе. А, головню, вони повинні знати, що саме вони пишуть, що вони хотять дати читачеві і чи допоможе їхній твір соціалістичному будівництву.

„СКАЗАТИ Є ЩО, А НЕ
ЗНАЮ ЯК“. ЗМІСТ Є,
ФОРМИ НЕМАЄ

Але люди, що сами беруть участь у соціалістичному будівництві, природню, й пишуть про свою роботу, про це будівництво. Їм є що сказати, тільки біда їхня в тому, що вони не навчилися ще як сказати. Щоб стати майстром, треба пройти довгу школу. Треба кінчити фабзавуч, або вчитися на підмайстра, а потім на майстра. На поета й письменника теж треба вчитися, якщо є велика охота й нахил до ремесла.

Ось перед нами вірш т. Б..., робфаківця (З Житомирщини). Товариш, видно, комсомолец, вийшов із сільських злиднів, а вже його турбує роля Донбасу, вже він пише про комсомольський похід на вугільний прорив у Донбасі. Цю селючню, як пише т. Б., «зове Донбас». Яка це прекрасна тема. І як ми розуміємо т. Б..., коли йому хочеться про це сказати так сильно, гарно, емоційно, щоб кожного захопити своїм болем і радістю боротьби за соціалістичний Донбас. Але т. Б... не має поетичної вмілості, культури. Він не вміє сказати те, що хоче—і вірші його звучать слабо, так наче велика дужа людина хоче голосно гукнути, а їй щось стало в горлі, і вона заїкається. Невміння, неосвіченість поетинча стає в горлі нашого початківця. Треба цю «пробку» лікві-

дувати, треба навчитись поетичної техніки, треба оволодіти поетичну форму. Бо без поетичної форми немає й поетичного змісту, немає й самої поезії. Приклад цьому і є вірш т. Б... та згадуваного вже т. В... (Запорізької округи).

Але найкращий приклад цього подає т. К... з Вінницької округи. Він написав вірша на шану нашому всеукраїнському старості—Гр. Ів. Петровському. Автор хотів передати читачам свої найкращі думки й почуття про вождя, намалювати його як провідиря колективізації і перебудови селянських господарств, він хотів дати поетичного портрета одного з революційних вождів. Чи вдався цей задум т. Б...? Погляньмо:

ЧАСТКИ НА ІМ'Я Г. І. ПЕТРОВСЬКОГО.

Степ широкий, степ великий
Серед нього стоїть дід
Він об'єднує комуні
Й поглядає на захід.

Степ широкий, степ великий
То вкраїна дорога,
Дід її пантрує пильно
Скільки силоньки мога.

Степ широкий, степ великий
Чим раз краще все цвіте,
Наш дідунько до комуні
Всіх працюючих веде.

Степ широкий, степ великий
Треба буде приточить
Наш дідунько скрізь із нами
Рай комуну насадить,

Степ широкий, степ великий
Серед нього стоїть дід,
Він об'єднує комуні
Й поглядає на захід.

Товаришеві Б... ми відповідаємо, що цього вірша не можна друкувати. Вірші, замість викликати в читача почуття поваги і пошани до нього, викликає тільки легесенький усміх. Григорій Іванович—літня людина, але це не значить, що він схожий на якогось діда з казки, який веде людей, мов малих дітей. Він сам є член великої соціалістичної армії, яка висунула його на керівну роботу. І наш староста доглядає не просто степу і України. Він стоїть на одному з керівних постів будівництва соціалістичної України. Смішно говорити про енергійного більшовика, що працює з масами, для мас і на чолі мас, що він скрізь «рай комуну насадить». Комуна це не рай і не капуста, щоб її садити, і цей образ «насадити» не підходить до слова «комуна» бо всі ми бачимо, що соціалізм будуюмо з величезним напруженням. Ми воюємо за соціалізм, а не «насаджуємо» його. І тут боротьба проти класових ворогів має величезне значіння, а т. Б... її не згадав.

Отже, неприродно малювати нашого Всеукраїнського старосту, як діда-чарівника, який сам «об'єднує комуну» сам «садить, комууну», «приточує степ», і все це—стоючи. Отже, ті засоби, оті порівняння (як «насадити» «райкомууну» «серед степу стоїть дід» і т. ін.) не підходять до малюнку Г. І. Петровського. Оті засоби, порівняння в науці звуть *внутрішньою формою*. Належної внутрішньої форми якраз і бракує віршеві т. Б...

Добре. А зовнішня форма є у віршеві т. Б...? Є, але так само неправильна й хибна. До зовнішньої форми належать рими (як от: «насадить—приточить»), розмір або, як кажуть, ритм, строфа (в даному вірші—це чотири рядки з'єднані докупі) і т. ін. Рими у т. Б... є, але це рими—каліки. Ви прочитайте вголос і послушайте, що виходить. Слово «дід» римується з «захід» Наголос (притиск голосу) ми тут робимо на складі *за*, а *хід* вимовляємо без наголосу. Товариш же Б... пише так, що ми, всупереч правилам нашої мови, мусимо вимовляти слово «захід» з притиском не на *а*, а на *і*. І виходить смішно, неправильно, псується не тільки рима, а й ритм, розмір. Так само і з римою «приточить» насадить. «Автор каже, що степ треба «приточить», тоді й слово «насадить» ми чинаємо, «насадить», а не «насадить», як мислить автор. Хіба ми однаково вимовляємо слово «насадить» у таких двох реченнях: «треба насадить» і «він насадить». Ні. Бо в першому реченні ми робимо наголос на *И* (насадить), а в другому на *А* (насадить). А товариш Б міншає це в одну кучу, й виходить смішно. А це тому, що він погано знає мову, погано прислухається до того, як звучить музика його віршу. Отже, у вірші т. Б... бракує правильної зовнішньої форми, а, як бачили вище, немає й внутрішньої. Від віршу нічого не зостається. Це не вірш. Це писання, яке не чітонеся в маси читачів світлої й правильної уяви про нашого вождя. Це писання, яке не підвищить наші почуття до всеукраїнського старости.

Особливо досадно те, що всі вірші т. Б... хворають на отаку хворобу. А пише він і надсилає цих віршів багато—і всі вони однакові, всі нудні, нецікаві, а іноді й смішні. Ясно, що з т. Б... ми сміятися не будемо. Ми мусимо тільки вказати йому оті хибі й порадити більше вчитися й не варитися у власному соку.

А скільки отаких товаришів по глухих закутках варяться у своїм соку. Пишуть, як умлють, пишуть багато, але не вчаться. Недавно один дід, якому вже йде сьомий десяток, приніс у нашу редакцію цілу торбу віршів. Читаєш ці вірші—і болоче стає. Всі вони, як крапля води, схожі одне на одного, немає ані трохи поступу вперед. Дід усе життя варився на хуторі у власному соку, не читав ні граматик, ні книжок, ні журналів, вивчав, як пишуть люди, щоб і собі краще написати. Якби Т. Г. Шевченко так само варився у власнім соку та не став освіченою людиною, то мабуть і він би писав як оцей дід.

Тепер у нас кожний має змогу вчитись. І не можна простити тому, хто хоче бути письменником, учителем, а сам не вчиться. А головне—треба вірити в себе і не запаморочувати себе. Пролетар, селянин-колгоспник будує нове життя, йому є що сказати в поезії, і він мусить сказати.

О П О В І Д А Н Н Я Т А П О В І С Т І

Розберімо тепер декілька зразків прозової творчості. От ви, т. Я... надіслали до редакції загалом не таке вже слабе оповідання «Лист Сили Степка». В оповіданні ви хотіли протиставити життя селянина-одноосібника життю цього ж бідняка в колективі. Назва твору дає право чекати на показ колективного життя через лист самого колективіста. Але чи ви на це спромоглися, чи не зуміли. Натомість у оповіданні колектив подано через сприйняття сторонньої людини, яка в колективі бачить тільки зовнішність. Складності колективного життя, особливо на першому році (як у вашому оповіданні) ви оминули. Ви кілька разів підкреслюєте, напр., що колектив—«зелений букет». Якщо це не свідоме лякування дійсності, то вразлива недоречність. Замість подати трудове село, ви захоплюєтеся описами верб, очерету, зеленого селя і т. ін. Ви не одштовхнулися як слід від народницького, а посуті барськоінтелігентського погляду на село, а тому й твір у вас вийшов недороблений.

Літературна вправність у вас є, але інколи ви орудуєте готовими штампами. У красуні вашої «вуглясті очі», вона так висловлюється у вас: «і запишуся—піднялися чорні стрункі брови» (Чи не брови запишуться?)...

У описах села у вашому оповіданні велике місце забирають «харчувальні» моменти: тут і заговини, і галушки, і кисляк, і гарбуз. Такого опису непотрібних побутових деталей радимо надалі вам уникати. Це позначилося й на тому, як ви захоплено розказуєте про собаку, що голосить, та про курчатко, яке «на насіння».

Малоймовірна у вас вставна новела про стражника, який далеко до революції взивав п'яних селян «червоними». Не треба натяжок, товаришу. Якщо ви хотіли показати свавілля царського урядника, то матеріялу ви приторшнями могли б набрати з перших-ліпших архівів бувшого волосного правління, а не вигадувати пригод з п'яними.

Ви стоїте на правильному шляху. Викиньте побутові деталі, залиште буржуазії літературні шаблони про «зелені садки» та «золоте сонце», а вивчайте колгоспну дійсність у її діалектиці, у всій складності класової боротьби.

А от ви т. Б... у оповіданні «Колектив» береже теж актуальну тему. У вас вже немає ні побутовізму, ні спрощености, але, правду

сказати, й змісту немає. Йде Андрій на збори, щось думає, слухає звід колгоспу і вносить пропозицію обмінятися досвідом з іншими колгоспами. І все це розказано на чотирьох маленьких сторіночках. З оповідання не видно, які були Андрієві сумніви і в чому він, зрештою, переконався. Ви намагаєтеся підвести філософську базу, але розберімося, що це за філософія:

«Бо людина не камінь, вона має інтелект, який впаде в обійми радості в недалекому, а покищо наради... збори... на-
ради... А все для активності мас, а все для одержання кращих наслідків... Від таких думок здригнулося повітря»...

Серйозно раджу вам, товаришу, киньте вигадувати. Що це за інтелект, який «впаде радості в обійми». Це ж неписьменно. Не вигадуйте, а краще почитайте елементарний курс історичного матеріалізму. Це дуже добре, що ви хочете зачепити явище глибше, але ваша глибина неглибока.

У вас є цікаві спостереження: «за селом стоять скирти соломи, що кажуть про спільність праці». Вітати слід і ритмізування прози. Можна сперечатися про деякі окремі порівняння, але, загалом, оповідання слабує на політичну неписьменність. Більше працюйте над філософською, літературною і, просто, мовною грамотністю.

І зовсім безнадійно філософує т. К... в примітиві «Розбудження істукана» Твір К... вже не кілька-аркушева новеля, а ціла повість аркушів на шість.

Ідею твору виголошує автор вустами червоного командира: «Ми розбудили сонного істукана і він, розправившись, знищив усіх паразитів, що дотепер сиділи на ньому. Тепер, щоб вони знову не повернулися, бувший істукан—наш народ, не повинен спати. Задача молодих нащадків,—не дати приспати себе, щоб по милості буржуазних чародіїв і магів у лиці попів і інших агентів, знову не перетворивсь у істукана».

Отже, у вашій повісті більшовик виголошує, що селянство, а то й увесь народ (!) не більше, як істукан. Де це ви взяли такі міркування? Коли червоний командир виголошував таку куркульську нісенітницю?!

Але ви, очевидно, це зробили через свою неписьменність. Бо й висновок у вас зводиться до того, що «колектив—запорука єдності колишнього істукана». А ліквідація куркульні як класи на базі суцільної колективізації—теж єдність істукана?

Фалшива ідея призвела вас до фалшивих висновків. Така ж фалшива, ворожа думка про двохсот бандитів, що їх з непорозуміння розстріляли більшовики. Ви не знаєте, або не хочете розуміти тої абеткової істини, що бандитизм зовсім був не непорозуміння, а куркульський опір соціалізму.

Червоних ви малюєте, як якихось бандитів, що серед села «палять селянські тини й жарять шашлик, печуть пижки». А воєнком Фітін, «устигший власноручно розстріляти двох пійма-

них бандитів і як ні вчому не було з'явився перед ясні очі публіки з гітарою». Який глитай водив вашим пером? Нащо ви махнівця впрядили в червоноармійську одягу? Невже ви не розумієте, що ви повторюєте слова класового ворога. Бандитів же ви характеризуете як людей, що шукали «вольності для сильних людей». Невже вам, студентів ІНО, не відома теорія класової боротьби, не вже ви й елементарно не знаєте, що таке промадянська війна.

Ваші прагнення висвітлити сучасність теж сходять на нівець. Колгосп у повісті розвалюється, бо в куховарки носа немає; Марійка, щоб причарувати голову колгоспу, зварила тому борщу з менструацією... Справді, у вас вийшли якості істукани. Ми вже не наводимо безлічі прикладів про ночування в клуні про забавки комсомольців і т. ін.

Образність повісти, мовна сторона надзвичайно слабкі. Що це за порівняння: «сказала слово, що ледве труба з заводу не впала», або слова: «проїхавшої», вздовж» «з заді» і безліч подібних. А ви ж до того людина освітчена, студент, своє оповідання гадаєте посилати на конкурс. Читач має право ставити до вас суворі вимоги.

Ми виступили проти вашої повісти занадто гостро, бо ви, замість серйозно вивчати соціальні процеси на селі, починаєте їх вигадувати, фальсифікувати. А що ви не уважно працюєте, відкоча б з епіграфа на першій сторінці: «но *построить* жизнь значительно трудней» В. Маяковский». А. Маяковский писав трохи інакше: «*Сделать жизнь* значительно трудней». Ви, як бачите, й переписати правильно не потурбувалися. Більше працюйте над собою, а тоді вже беріться до літератури. А поки—ваша повість—втрачений час і зпсутий папір.

Товариш М..., надсилаючи свою повість «Сенька Розмахов», повідомляє, що повість написано на фактичному матеріалі. Герой Сенька Розмахов невідомо чому йде в ліс шукати бандитського атамана. Потім, не найшовши бандита, повертає додому й разом з товаришем забиває свою кохану. Слідство скоро виявляє винних і засуджує їх. Проблеми класової боротьби у вас підмінені родинними. Художньо повість досить слабенька. От, наприклад, Сенька в лісі виголошує цілу промову, як у просвітянських п'єсах:

«Пропадеш, Лено. Пропадеш, як руда миш ти з своєю красотою. Тільки... І не доказав, упав під куш і зомлів»... Що це за бандит, який від своїх слів умліває? Це ж смішно, а не страшно. А таких місць у вашій повісті багато.

Герой у лісі тільки їсть цибулю та плаче за салом. Він два тижні ходить лісом, а потім знову попадає до села, бо заблуdivся. Та що він у вас—дитина, яка блудить за кілометр від хати. Ви пишете далі: «Заснув після тяжкої перевтоми нервів або, як

кажуть, після маківки». Невже ви не знаєте, що перевтома і маківки не те саме.

Не показали ви й психологічного перелому в героя: то він кохає до нестями, то ненавидить. Ви *розказуєте*, а не *показуєте*. Найголовніша хибка вашого твору—разюча неуважність до того, про що розказуєте. У вас попугай пугукає, радянський суд засуджує на каторгу, вбивцю зарештовує «Член ДПУ (?!)» й після слідства випускає до суду (от де йому втекти до банди!). Отже, товаришу у вас є вміння записувати факти, але скеруйте свою увагу не на вулицю та бабські белебені, а на соціально значущі факти. Напишіть до місцевої газети дописа про колгосп, про роботу сільради і т. ін. Тільки беручи активну участь у соціалістичному будівництві, ви зумієте знайти **ЩО** і **ЯК** треба писати. Ліквідуйте свою неписьменність, читайте більше газет, політичної літератури, щоб у другому своєму творі вже не блукати так манівцями, як у повісті «Сенька Розмахов».

Чи не найкращий з надісланих прозових творів—оповідання Мартиненка «Фавель». Ліквідація куркуля як класу на базі суцільної колективізації—тема твору. Фавеля, сина коваля—колгоспника, колишнього наймита, а тепер організатора колгоспу куркулі забивають. Для цього вони підпалюють колгоспівську стайню й хочуть кинути Фавеля в огонь, але колгоспівська маса віднімає Фавеля й заарештовує погромників. Куркулі підстрелюють Фавеля, але колгосп від цього ще більше з'єднується. Фавелів батько Оврум ще завзятіше б'є молотом в колгоспівській кузні.

Всі події розказано на 12 маленьких сторінках. А відділя й помилки. Кожну подію тільки накреслено, тільки зроблено натяк... Оповідання схематичне, недороблене...

Ми б т. М... радили оповідання переробити, викинути з нього нагромадження подій, зупинитися на одному—двох моментах і поглибити їх. А у вас товаришу письменницькі здібності є й видно, що ви серйозно ставитеся до своєї творчості, а від цього великою мірою і залежить успіх творчості.

На цьому ми свого листа й кінчаємо. Як самі, товариші, читайте, у нас часто є багато про **ЩО** писати, у нас є дуже багато цікавих фактів, але нам бракує політичної й художньої грамоти. Ми часто намагаємось філософувати, не почитавши теорії марксизму, бодай, в популярному викладі. Ми часто описуємо побутові явища, не задумуючись, чи потрібні вони для ідеї твору, й чи, загалом, ці факти такі вже соціально важливі, щоб їх фіксувати.

Елементи мовної грамотності ми часто теж не засвоїли; особливо прикро, коли помилки так густо рясніють в творах студента-автора. Більше уваги до добору життєвих фактів, більше уваги